

Ք Ի Ի Ս Ն

Տփիսիսի Հայոց նկերեցիներ

Գաորուանկ

Տփիսիսի Գործակալ Գրիգոր առաջ քաշանայ Մանդակունի

Տփիսի

Տպարան «Էպոսիս» Գանձակայա № 3.

1910

281.6
5-25

V

ՅՈՒՐԳՆԵՄ Է 1961 Ք.

Գ Ի Ի Ա Ն

Տփխիսի Հայոց եկեղեցիներ

Հոյս տեսաւ

Ի Հայրապետութեան տ. տ. Մատթէոս ք. ծայրագոյն պատրիարք Կաթողիկոսի ամենայն Հայոց

յԱռաջնորդութեան Վրաստանի և Իմիւրէթի Հայոց տ. Գարեգին Արք-եպիսկոպոսի Սաթուրեանց

7139

Գատրաստեց

Տփխիսի Գործակալ Գրիգոր աւագ քահանայ Մանդակունի

ՏՓԽԻՍ

Տպարան «Էպոփա» Գանձութեան Ք 3.

1910

(Handwritten signature)

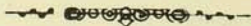
A $\frac{\pi}{5723}$

Յ Ա Ռ Ա Ջ Ա Բ Ա Ն

Վրաստանի և Իմերէթի Հայոց գիճակալին Աոնսիս-տօրիայն երբեմն երբեմն արձակում է հրահանգող հրամաններ, սրոնք գործակալների միջոցաւ առանձին առանձին գրութիւններով ուղարկւում են իւրաքանչիւր եկեղեցւոյ միարան քահանաներին, որոնցից ոմանք հրամանը կարգալոյց յետոյ դնում են եկեղեցւոյ դիւան կոչուած պահարանումը, և ոմանք էլ թողնում են անուշադրութեան, որ 'ի հարկին հանդիպելով զժուարութիւնների զիմում են գործակալին տեղեկութիւն ստանալու, և շատ անգամ պատահել է՝ որ նա էլ զժուարացել է նորանց գոհացնել՝ արձակուած հրամանի բովանդակութիւնը անսխալ չյիշելուն, ուստի այս զժուարութեան առաջն-տանելու համար՝ մտածեցի մի առձեռն «Դիւան Տփիսիսի Հայոց եկեղեցիների» պատրաստել, որ իւրաքանչիւր ոք՝ իւր մօտն ունենալով՝ զերծ լինի զժուարութիւնների և զեղծմունքների ենթարկուելուց: Եւրդ, ի 21-էն Յունիսրի 1899 ամի Վրաստանի Հայոց թէմի Առաջնորդ ամեն-սպատիւ տ. Գէորգ արքեպիսկոպոս Սուրէնեանցի հրամանաւ կարգուելով Տփիսիսի և շրջակայ գիւղերի գործակալ (քացառութեամբ 1902 ամի) շրնթացալրիւ սասանամտայ գործակալութեանս՝ զգալի կերպիւ տեսայ՝ մի հրահանգիչ Դիւանի անհրաժեշտ կարօտու-

թիւնը, ուստի տասնամեայ դորձակալութիւնս ապարդիւն չանցելու առթիւ, քահանաներին ուճիկ մատակարելու շնորհատելի Կանոնադրութիւնը՝ ի լոյս ընծայելուց յետոյ՝ մտածեցի մօտս գտնուած դորձքերիցը չըջարեականներով յայտարարուած օրինադրական հրամանները ժողովել, նորանց բովանդակութեանը բարդեցնող աւելորդ կէտերը յապաւելլ, պարզը, հասկանալին և բուն էականը աշխարհաբանի վերածելով՝ պատրաստել այս Հիւան Տփխիսի Հայոց եկեղեցիներէ՝ զբքոյկը, և ընդհանուրի հետաքրքրութեան և դիւրութեան համար՝ ի լոյս ընծայել, որը յուսով եմ, լինելու է կարողագոյններին օրինակ և զրգիւ աւելի լիակատարը կազմելուն:

Գործակալ Տփխիսի Գրիգոր աւագ րահ. Մանդակունի

Տ. Տ. Մատթեոս բ, Իզմիրեանց ծալրագոյն պատրիարք
կարօղիկոս ամենայն Հայոց.

ՈՒՂԵՐՁ^{*)}

Ի Շնորհաբաշխ գալուստ Տ. Տ. Մատթեոսի բ. Մայրագոյն պատրիարք Կարօղիկոսի Ամենայն Հայոց եւ Ասպետի Կայսերաց

Աստուածարեան Վեհափառ Տէր, Ամենաբարձրեալ Աստուծոյ հրաշալի յեղաշրջութեամբն ազգը ի մի ձուլուելով՝ Ձեր Վեհափառութեանը ընտրեց արժանաւոր գահակալ պարթեւածին Պրիզորի պանծալի Գահին, և այսպէս բարձրացրեց Ձեզ այն խորհրդաւոր և բազմահոգ բարձրութեան փերայ՝ որտեղ մէկ ոտքդ զրել էք մի ամենաբարձր լեռան գագաթին, միւս ոտքդ՝ միւս մի ամենաբարձր լեռան գագաթին, մէկովը հասել էք կեանքի պատկառելի հասակին՝ միւսովը փառքի պատկառելի աստիճանին, աշխարհից չունիք այլևս որևէ սպասելիք, եթէ ոչ այդ փառքը ցլաւիտեան անաղարտելի պահելու հատարիրքն տեսանելի նախախնամութիւն՝ Ձեր բնածին եռանդի շրջանկատ հայեցողութեամբն անկասկած հոգալու էք կեղեցեոյ դաւանարանական կէտերը ամուր կերպիւ անփոփոխելի և անայլայելի պահել՝ հաւատքի ջերմ լոյսը՝ ընդհանուր Հայերի սրտերումը վառ և բորբոք պահելու միջոցը ընդարձակել։ Աստուածաբանական բարձր գիտութեան ամենակարևոր և անհրաժեշտ միակ սուրբ տաճարը կառուցանել և բարեկիրթ ուսմանց ուսումնարանները

թիւը ապահովացուցմամբ շատացնել որով ժողովրդի կեանքը հակուի դէպ 'ի խաղաղը' և դէպի երջանիկը:

Եւ այսպէս ի միջի եկեղեցական և ազգային բազմաթիւ և անհրաժեշտ հոգալու պէտքերի ամենախոնարհաբար համարձակվումեմ յուշ ածել Ձեր Անհափառութեանը՝ այլ և ուշադրութիւն դարձնել հոգալ և մեր քահանայական դասի կենսական խնդրի հիմնական բարեկարգութիւնը. որով միայն քահանայութիւնը կարող է իրան յատուկ բազմակերպ պարտաւորութիւնների անթիւրի կատարումով՝ գեղեցկանանալ և փայլիլ իւր բարձր դիրքի վերայ:

Անհափառ տէր, քաջայայտ է ամէնին՝ որ արդար օրէնքը հրամայում է հաց տալ՝ և աշխատանք պահանջել. և ինչ չափով տալ՝ նոյն չափով սահանջել, չթողուլ աշխատաւորին զրկուիլ՝ անաշխատին յղփանալ. չթողուլ յղփացողին կերպ կերպ բարեկարգութեան անունով էականը չփոթել՝ որ կրկին ժամանակ վաստակէ յղփանալու, ո՞չ, այլ տալ աշխատանքի ծանրութիւնը ամէնին հաւասար՝ և առանց զրկանաց՝ տալ վարձատրութիւնն էլ ամէնին հաւասար:

Արդ, թէ քաղաքների և թէ գիւղերի քահանաների կեանքը վերին ստտիճանի անարդար և անբարեկարգ վիճակի մէջ յուսահատեցուցիչ նախատիքներով տազնտալում է, որովհետև հանդերձ մեծամեծ զրկանքներով՝ ունի այլի գնչուններին յատուկ ստորացուցիչ կողմերը, որ քահանայի բարձր արժանապատուութիւնը նահուսնելով՝ մի բոպէի մէջ հողի հետ է հաւասարեցնում:

Փահանայական դասը՝ թէև ժողովրդի ամենամօտիկն է, թէև բոլոր դէպքերում նորա բարեկամն է, թէև նորա օգնականն է, թէև նորա ուրախութեանցը մասնակիցն է, թէ՛ նորա արտամտութեանցը՝ արտամտից և մխիթարն է,

սակայն նորա բոլոր արժանաւորութիւնները զգուելի ստորութեամբ խորատակլում է սիմիայն վարձատրութեան խրնդրումը, կրում է քահանայն աշխատանքի ծանրութիւնը՝ կրում է և զրկանքի դառնութիւնը՝ այն էլ բաժակի լի ու գոգուն դառնութեամբ:

Արդ, Ձեր Ա.հնափառութեանը սորա հետ մատուցանելով մի օրինակ «Քննադատելի կանոնադրութիւն» ի դիմաց քահանաների՝ ամենախոնարհարար ազաչումեմ, որ Ձեր Հայրապետական բարձր հոգածութեան շնորհիւ բարեհաճիք հրամայել թեմիս հանձարաշատ Առաջնորդին՝ որի բաղմամբիւ հոգսերից՝ գրեթէ առաջինը այս խնդիրն է, և որի հիմնական կերպիւ կատարումն ապր՛ թողել է Ա.հնափառութեանդ շնորհարեր գալստեանը, որ հոգևորականների և աշխարհականների միացեալ ժողովով, այդ կանոնադրութեան ծրագրովը կազմէ մի հիմնական արդար ու լիակատար կանոնադրութիւն, և այնուհետև Ձեր Ա.հնափառութեան բարձրագոյն Հրամանի հաստատութեամբն զնէք ի զործագրութեան, սրով ո՛ մեծ Քահանայապետ, արդարև Ձեր խնկելի անուան լիաճառագայթ փայլը՝ Ձեր անմահ նախորդներից առաւել կգերազանցնէք, և մեծ Հայրապետ կոչուելու փառաբան արդարութեամբ կգրօչմէք մեր հոգւոյ և մեր սրտերի վերայ անջնջելի ցլաւիտեան:

Ահլ ամենարարձրեալդ Աստուած՝ նայի՛ր երկնքիդ բարձրութիւնիցը մեր վերայ, որ անստոշորում սրտերով, արտասուտիւր աչքերով հայցում ենք Քո անսահման առաւապեղ զթուլթիւնը, հերիք համարիլը բարկութեանդ դաւազանի Հայ ազգի վերայ տարածելը՝ վերցրո՛ւ Հայերիս սրբաբերի և մտքերի վերայիցը՝ խօլականին յատուկ ազգամիասնորմունքները, ջնջի՛ր մեր միջիցը հաւատքի ցեցերը, ի-

Չեցրնու մեր վերայ՝ ամենասուրբ Հողոյդ կենդանարար շնորհարաչիս ցօղերը. բնց մեր հօգւոյ՝ խաւարի ազդեցութեամբ կուրացած աչքերը, վառվր մեր սրտերի մէջ սիրոյ և միութեան կրակը, սրով տեսնելով և հասկանալով մեր իսկական պարտաւորութիւնները՝ ազգովին ի մի ձուլուինք և Քոյսպարզեմեծ Հայրապետիս զօրեղ ոյժ տանք և բոլոր հրամանները՝ որպէս Քեզանից արձակուած սուրբ պատգամներ՝ անձնանուէր սիրով լսենք ու կատարենք, որով մեր տառապակիր Հայ ազգը հեւողհետէ ոզի առնու և վերակենդանանայ:

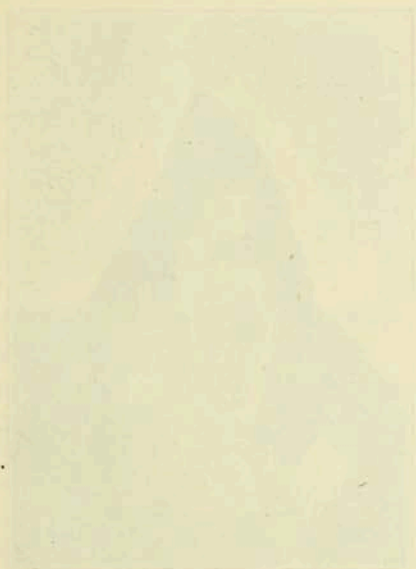
Ո՞վ ամենամեծդ Աստուած, տնւր մեծ Հայրապետիս երկար և առողջ կեանք և պարգևիր մեծ Գրիգորների և Ներսէսների զօրեղ ոյժ և անվիհեր տօկուն ոզին՝ ի խաղալ վերակենդանութիւն նահատակ ազգիս, և ի ցանկալի ազատութիւն զանակոծ եկեղեցոյս ի դրանց զբժոխայնոց:

Տիխիսի գործակալ Գրիգոր աւագ քահ. Մանգակունի

Ի 15-ն Յունիսի 1909 ամի

Տիխիս:

*) Այս ուղերձը պէտք է կարգայի Վեհափառ հայրապետի առաջին անգամ Տիխիսում շնորհալեր մուտ գործելու ժամանակ, և որովհետև հանգամանքները չներեցին, ուստի յարմար դատեցի այստեղ դնել:

Faint, illegible text, possibly a title or a short paragraph, located below the illustration. The text is too light to be read accurately.

Տ. Գեորգ արք-եպիսկոպոս Սուրենեանց
նախկին բեմակալ առաջնորդ Հայոց Վրաս-
տանի եւ Իմերեթի, այժմ տեղակալ եւ
Նախանդամ Սինոդին ս. Էջմիածնի:

Տ Փ Խ Ի Ս Ի Թ Է Մ Ը

Տ Փ Խ Ի Ս Ի Թ Է Մ Ն Ո Ի Ն Ի

Գպրոցներ	82
Ուսուցիչներ	122
Ուսուցչուհիներ	107
Աշակերտներ	4356
Աշակերտուհիներ	4216
Ել և մուտ	150,602 <i>n.</i> 41 <i>կ.</i>
Քաղաքներ	14
Գիւղեր	377 ✓
Տներ	41,885
Բնակիչներ	274,176
Արական	147,099
Իգական	127,909
Եկեղեցիներ	369 ←
Քահանաներ	336
Վանօրայք	7
Ուխտատեղիք	8
Վանահայր վարդապետ	6
Հոգևոր կառավարութիւն	3
Գործակալութիւն	16
Վիճակային կոնսիստորիայ	1

Տփխիսի Հայոց Եկեղեցիներ, քահանաներ, սարկաւազներ եւ դպիրներ:

1, Վանայ Առաջնորդական Աւագ Էկեղեցի

1. Եզնիկ աւագ քահանայ Երզնկեանց
2. Գիւտ աւագ քահանայ Աղանեանց
3. Գրիգոր քահանայ Խօջաէնիաթեանց
4. Գալուստ քահանայ Արուիեանց
5. Խորէն քահանայ Խուցեանց
6. Ղևոնդ քահանայ Ալիխանեանց
Բաց է սարկաւագի տեղը,
Ուրաքակիր Նիկողայոս Բաւէեանց
„ Յովհաննէս Համբարձումեանց
Գպիր Արշակ Շխեանց
„ Գրիգոր Սարգսեանց
„ Յովհաննէս Հաջեանց

2, Ս. Սարգիս

7. Կոստանդիանոս քահանայ Արարատեանց
8. Եզնիկ քահանայ Ալխազեանց
Գպիր Մնացական Պօղոսեանց

3, Հրեշտակապետաց Էկեղեցի

9. Բարկէն քահանայ Տէր-Խոշատրեանց

4, Կարուղիկէ ս. Աստուածածին

10. Ստեփանոս աւագ քահանայ Սամուէլեանց
11. Աշոտ քահանայ Թէմուրազեանց
12. Գրրգոր քահանայ Կախոյեանց

13. Յովհաննէս քահանայ Ամիրխանեանց
Դպիր Յովհաննէս Գիրգիղեանց
,, Արտէմ Բասեանց
,, Գարեգին Սրուանձտեանց
5, Բերդեհեմի ս. Աստուածածին
14. Գէորգ քահանայ Մեհրապեանց
15. Յովսէփ քահանայ Արուլեանց
Դպիր Տիգրան Տէր-Գալթեանց
,, Գարրիէլ Փղթակեանց
6, Կուսանաց ս. Ստեփանոս անապատ
16. Աբազն աւագ քահանայ Բաղդատունի
7, Քարափի ս. Գեորգ
17. Յովհաննէս քահանայ Պապովեանց
18. Աւոնդ քահանայ Մեհրապեանց
8. Մողնւոյ ս. Գեորգ
19. Սիմէօն աւագ քահանայ Չճկեանց
20. Յովհաննէս քահանայ Տէր-Գրիգորեանց
21. Սահակ աւագ քահանայ Սահակեանց
22. Վարդան քահանայ Տէր-Ղևոնդեանց
Սարկաւագ Յակովբ Պարոնեանց
Ուրարակիր Աւետիք Պապովեանց
,, Մարտիրոս Մարգարեանց
9, Նորաշէնի ս. Աստուածածին
23. Թադէոս քահանայ Երուանդեանց
24. Սարգիս աւագ քահանայ Շիօյեանց
25. Սարգիս քահանայ Իվակեանց

Աւրար Սարգիս Աւլամազեանց
Անդրէաս Մովսիսեան

10, Աւետեաց ս. Աստուածաձիւն

26. Գլորգ աւագ քահանայ Աբուլեանց
27. Զաքարիայ քահանայ Զարդեղեանց
28. Արշակ քահանայ Մինասեանց
29. Մեսրոփը քահանայ Տարիէիեանց
Աւրարակիր Զաքար Զաքարեանց
Գպիր Յովհաննէս Տէր-Սարգսեանց
,, Գրիգոր Զաքարեանց
,, Գարրիէլ Կուրղինեանց

11, Ս, Նշան

30. Գրիգոր քահանայ Շերմազանեանց
31. Գարէգին քահանայ Առաքէլեանց
Գպիր Ղուկաս Ղուկասեանց
,, Յովսէփ Սաղաթիէիեանց

12, Տափի-Թաղի ս. Գեորգ

32. Յովհաննէս աւագ քահանայ Մարտիրոսեանց
33. Յովսէփ քահանայ Տէր-Պետրոսեանց
Սարկաւագ Միրայէլ Տէր-Յարութիւնեանց
Գպիր Սարգիս Յովհաննիսեանց

13, Զրկինէնց ս. Կարապետ.

34. Գրիգորիս աւագ քահանայ Երզնկեանց
Գպիր Սարգիս Սիրուհեանց
,, Բարդուղիմէոս Էփրիկեանց

14, Վերայի ս. Խաչ.

35. Վէորդ քահանայ Տէր-Աւետիսեանց

36. Աւետիս քահանայ Տէր-Աւետիսեանց

Ուրարակիր Վարդապետ Ղազարեանց

15, Ծիրանաւորի ս. Աստուածածին

37. Ղևոնդ քահանայ Տէր-Սարգսեանց

16, Բանտի Վարդանանց ս. Շուշանիկ

38. Գրիգորիս քահանայ Մատինեանց

17, Նաւրւարի ս. Գեորգ

39. Աղէքսանդր աւագ քահանայ Վարդանեանց

Գլիր Բաղրատ Գաւթեանց

18, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ

40. Արշակ քահանայ Յարսթիւնեան

Գլիր Գէորգ Մանուէլեանց

19, Շամբորեցւոց ս. Աստուածածին

41. Համազասպ աւագ քահանայ Տէր-Յովհաննիսեանց

42. Շմաւոն քահանայ Տէր-Բարսղեան

Գլիր Տիգրան Տէր-Ղազարեան

՝ Մկրտիչ Յովհաննիսեան

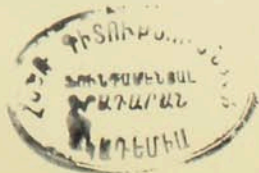
20, Չորաբաշի ս. Գեորգ

43. Գրիգոր աւագ քահանայ Մանգակունի

Գլիր Սարգէն Պետրոսեան Յակովբեանց

21, Էջմիածնեցւոց ս. Գեորգ

44. Բարսեղ քահանայ Տէր-Բարսղեանց

45. Ղևոնդ քահանայ Մամիկոնեանց
46. Ներսէս քահանայ Քարամեանց
Գպիր Ռուբէն Եղոյեան
,, Սուքիաս Սուքիասեանց
21, Ս. Մինաս
47. Սարգիս աւագ քահանայ Իգիթեանց
48. Յարութիւն քահանայ Շախեանց
Գպիր Քէորդ Մերեթէիանց
,, Յարութիւն Յարութիւնեանց
22, Խօջիվանից և Աստուածածին
49. Բարդուղիմէոս քահանայ Մարկոսեանց
23, Ս. Կարապետ
50. Գարրիէլ աւագ քահանայ Տէր-Գարրիէլեանց
51. Գէորգ քահանայ Սաղոյեանց
Գպիր Խաչատուր Յարութիւնեանց
,, Մկրտիչ Սողոմոնեանց
24. Չուդաբերբու. և Աստուածածին
52. Յովնաննէս քահանայ Իւզրաշեանց
Գպիր Յովնաննէս Թամազեանց
25, Վարանցովի և Աստուածածին
53. Աղէքսանդր քահանայ Տէր-Յարութիւնեանց
54. Գրիգոր քահանայ Շահնազարեանց
Սարկաւագ Սարգիս Օսեանց
Ուրարակիր Մարտիրոս Կիմէօնեանց
Գպիր Կարապետ Ասլամազեանց
26, Թանդոյեան և Աստուածածին
55. Ներսէս աւագ քահանայ Ղամազեանց

56. Սահակ քահանայ Սահակեանց
57. Յարութիւն քահանայ ձուղուրեանց
 Գպիր Գէորգ Շերեանց
 ,, Յարութիւն Տէր-Սիմէօնեանց
 ,, Յովհաննէս Մարգարեանց
-

ՏՓԽԻՄԻ ՀԱՅՈՑ ՎԻՃԱԿԱՅԻՆ ԿՕՆՍԻՍՏՈՐԻԱ

1. Ատենապետ Տէր-Գարեգին Արք-եպիսկոպոս Սաթու-
 նեանց
2. Նախանգամ Տէր Երբեմ ծայրագոյն վարդապետ
 Սուրբասեանց
3. Անդամներ Համագաստ աւագ քահ. Տէր-Յովհաննիսեան
4. ,, Զարարիա քահանայ Զարդեղեանց
5. ,, ,, ,, ,,
6. Ատենադպիր Մկրտիչ Վարդապարեանց
7. Օգնական Ատենադպրի Բենիամին
8. Գիւանապետ Բազրատ Այվազեանց
9. Համարակալ Յովհաննէս Ետրալեանց
10. Գրադրներ Նիկողայոս Բաւէեանց
11. ,, Աւետիք Պապովեանց
12. ,, Մարգրիտ Յովհաննիսեանց
13. ,, Մինաս Պարսամեանց
14. ,, Արշակ Շխեանց
-

Վրաստանի և Իմերէթի Հայոց Վիճակային կոն-
սիստորիայի հրահանգիչ հրամաններ:

Հրաման Աոնսիստորիայի 7 սեպտ. 1898 ամի հ. 3895
հիմնուած ս. էջմիածնի Սինոդի հրամանի վերայ 29 Յու-
լիսի 1898 ամի հ. 1308:

Հազար ութն հարիւր իննսուն ութը թուի հրատա-
րակած պատժական օրէնքի 1412 յօդ. մտքի համաձայն,
նախամտադրուած անձնասպանը զրկուած է քրիստոնէական
ծիսակատարութեամբ թաղուելուց, սակայն հրահանգու-
թիւն չունի՝ թէ որեւէ հոգեկան հիւանդութեամբ բուժուած
անձնասպանին թաղել եկեղեցական հանդէսով: Ս. Աթա-
նասի կանոններ զլ. Ժ. որովհետեւ յիշեալ օրէնքի մտքի հա-
մաձայն՝ կարելի է ինքնասպանի վերայ ս. պատարագ մա-
տուցանել՝ եթէ միայն ինքնասպանութիւնը գործելու ժա-
մանակ եղի է նա խելացնոր վիճակի մէջ, ուստի հրամա-
նով պատուիրել Ռուսաստանի Հայոց կոնսիստորիաներին,
հարկը սաշանջելու ժամանակ՝ անձնասպանին թաղել եկե-
ղեցական ծէսով և պատարագով. եթէ միայն բժշկական
մանրագննին քննութիւնից յետոյ՝ կայտնուի՝ որ ինքնա-
սպանը՝ ինքնասպանութիւնը գործելու ժամանակ եղի է
խելացնոր վիճակի մէջ:

2

Հրաման 18 դեկտեմ. 1898 ամի հ. 5723 Առաջա-
դրութիւն թէմակալ Առաջնորդի 4 դեկտեմ. նոյն ամի հ.
486 Օրէնքի ա. մասի XI հատ. 1133 յօդուածի համաձայն
1896 ամի.

Ամենայն Հայոց վեհափառ Աթուղիկոսը՝ Հայոց

Հայոց եկեղեցւոյ ուխտի օգտակար անդամներին վարձա-
տրում է Լանջական խաչով. Կամելակայ կոչուած գլխար-
կով և Արաղչինով, բայց քահանաներից ոմանք առանց
թոյլտուժեան և Ա.եհնափառի կոնդակի՝ կրում են իւրեանց
գլխներին թաւշեայ արախչիներ. այլև կան և քահանաներ
որոնք իւրեանց վիճակաւոր Առաջնորդներից վարձատրուել
են կերպասեայ կապազոյն փիլոններով. և նորանք հա-
կառակ իւրեանց վկայագրների կրում են ծիրանագոյն՝ որ
միանգամայն դէմ է պատուի և քահանայական համեստու-
թեան. Աւտար այս իմացներով թէմական Ատենիդ՝ առա-
ջադրում եմ, որ չըջարերական հրամաններով պատուիրէք
Հոգևոր կառավարութիւններին և բոլոր գործակալներին
խստիւ հսկել և արգելք, որ քահանաներն չը յանդգնին
առանց թոյլտուժեան և իրաւունքի կրել իւրեանց գլխնե-
րին թաւշեայ արաղչիներ, կամ առնուլ ծիրանագոյն փի-
լոն. եթէ չէ գրուած նորանց վկայագրի մէջ. իսկ այն
քահանաներն, որոնք աւելի ծերացել են, բաց գլխով՝
մանաւանդ ձմեռուայ ժամանակ չեն կարող եկեղեցւոմք
երկար մնալ, նորանց թոյլ տալ կրել իւրեանց գլխներին
չուխայից պատրաստուած հասարակ արաղչիներ. և ոչ եր-
բէք թաւիչից՝ հակառակ ընդունուած սովորութեան:

3.

Հրաման 28 դեկտեմբերի 1898 ամի հ. 5860. Առա-
ջադրութիւն թէմակալ Առաջնորդի 17 դեկ. նոյն ամի հ. 504
Ամենայն Հայոց Ա.եհնափառ Կաթողիկոսն ինձ ուղ-
ղած իւր կոնդակի մէջ անցեալ Հոկտեմբերի 21-ին հ.
1191 պատուիրում է քահանաների անդափոխութիւնը այ-
սուհեակ խալառ արգելք, այս իմացներով թէմական Ատե-
նիդ առաջադրում եմ, որ չըջարերական հրամաններով պա-

տուիրէք Հոգեօր կառավարութիւններին և վիճակիս զոր-
ծակալներին՝ յայտնել բոլոր քահանաներին. որ այսուհետեւ
նորանց տեղափոխութիւնը խաղառ արգելուած է. և ով
որ ձեռնադրուած է և արդէն կարգուած մի որ և է տեղ
ժողովաւրդը հովուելու. պէտք է այնտեղ մնայ մինչև իւր
մահը. և երբէք չունի տեղափոխութեան համար հոգեօր
իշխանութեանը սալ խնդիր:

4.

Պոնդակ Տ. Տ. Մկրտիչ Ա. Վեհափառ կաթուղիկոսի
ամենայն Հայոց ի 10-ն Փետրվարի 1899 ամի չ. 194.
Վերջին ժամանակներս տեսնում ենք, որ մերագնէլց շա-
տերը, որոնց նախնիքը դանազան ժամանակներում արել
են ինչ ինչ բարեգործութիւններ՝ թաղուած են եկեղեցեաց
գաւիթներում, իրանք ինչպէս ժառանգորդ հանգուցեալի
ցանկանում են եկեղեցեաց գաւիթների մէջ՝ նորանց շար-
քումը ունենալ տեղ, և որովհետև արդէն սկզբից ննջեցեալ-
ների համար կայ սահմանուած կարգ՝ թէ ով որտեղ պէտք
է թաղուի, և մեր նախնիքը սակաւ բացառութեամբ մեծա-
գործ մարդկանց և կամ բազմաշխատ եկեղեցականաց տեղ
են շնորհել տաճարների հովանեաց տակ թաղուել, որոնց՝
հանգուցեալ մեծագործներն իւրեանց կենդանի ժամանակ
բարեբարներ են հանդիսացել, և որոնց համար եկեղեցին
երգում է Վարդավազ եկեղեցի շինողներին, սպասաւորնե-
րին, երախտաւորներին, պողատուներին և նորանց՝ որոնք
տաճարի հովանու տակ հանգատացել են:

Աստի հարկաւոր է չափ ու սահման դնել, որ ամեն
մէկը իրան իրաւունք չհամարէ թաղուիլ եկեղեցեաց գաւ-
թումը, որովհետև ուրիշ է գերեզմանատուներ և ուրիշ է
եկեղեցեաց գաւիթը. Եւ որովհետև այսուհետև չլինի այդ-

պէս առարկութիւններ, և որեւէ խնդրատու չըղիմէ կողմ-
նակի կերպով զանազան անձերի կողմից, որից յառաջ են
զալի մերժելուց յետոյ անբաւականութիւններ, սորա հա-
մար այս Հայրապետական կոնդակովս պատուիրում ենք
գերապատուութեանդ, վերցնել՝ եկեղեցեաց զաւիթների
մէջ՝ իւրեանց նախահայրերի կարգումը՝ ժառանգների թա-
ղուելու այդ սովորութիւնը. և եթէ պատահեն զանցաու-
թիւններ, այն գէսքումը Մեզ դիմել և ստանալ չրաման.
Թէ ում և եկեղեցւոյ ու ազգի սրբալի մեծադործներին
պէտք է տալ հանգստանալու անդ եկեղեցեաց զաւիթնե-
րում և ոչ թէ ամեն ծառայողներին և կամ անուանական
ազատականներին. որով խափանել զաւիթը և դարձնել
գերեզմանատուն:

5.

Հրաման. 12 Յունիսի 1899 ամի հ. 2396. Սինոդի
23-ն Նոյեմ. 1857 ամի հ. 2337. և յ30 Յունի. 1859 ամի
հ. 95:

Քաղաքներումը եկեղեցեաց նորոգութեանց և շի-
նութեանց համար, երէցփոխաները իրաւունք չունին 30
ուսրլուց աւելի ծախք անելու, և նորանց՝ որոնց պէտք լինի
նորանից աւելի դործադրելու, պէտք է ժողովրդից համա-
խօսական առնեն, և ծախքի նախահաշուի և եկեղեցւոյ ել
և մտի համառօտ ցուցակովը յանձնեն Առնախտօրիայի կար-
գադրութեանը:

6.

Հրաման 15 Սեպ. 1899 ամի հ. 3934

Եկեղեցւոյ կնիքը որի մօտ պէտք է պահպանուի, և
ծննդական քաղաածներ տալու ժամանակ ինչպէս պէտք է
վարուիլ: Արդ՝ ինչպէս եկեղեցական կնիքը, նոյնպէս արձանա-
գրական մատեանները և միարանութեան անունով պաշտօնա-

կան թղթերը պէտք պահպանուին եկեղեցւոյ Աւագ կամ ժամօրհնոց քահանայի մօտ նոյն եկեղեցումը և ոչ ասնոր, իսկ միաբան քահանաներն իւրեանց ծխերին ծննդական քաղաածներ սալու ժամանակ պարտաւոր են նորան զրօշմել աւագ քահանայի զիտութեամբ:

7.

Հրաման 12-ն Մայիսի 1900 ամի Հ. 2091. Պանդակ 23 Մարտի նոյն ամի Հ. 293.

Ի լրումն մեր կոնդակի որ ուզղել եմ թէ՛մից Առաջնորդ Տ. Գէորգ Աբր-եղիակոպոսի անունով. 24 փետրվ. ներկայ ամի Հ. 178: Այս կոնդակովը յայնուամ էնք. այն դէպքումը՝ եթէ կոնսիստորիայից մատուցած խնդիրներն ունենան ազգակցական չհասութեանց փեցերորդ աստիճանի խորդութիւն՝ բնդունել և ուղղակի մատուցանել Մեզ՝ և ոչ Սինօղին, իսկ խնամէական չորրորդ աստիճանի չհասութիւնը՝ եթէ պատահեն երկու խնամութեանց մէջ՝ ընդունել և առաջարկել Սինօղին:

8.

Հրաման 5 Պեկտեմ. 1901 ամի Հ. 5971. Քահանաներն ստանց բացառութեան երեկոյեան և առաւօտուն ժամերգութեանց և ս. պատարագին պէտք է յաճախեն եկեղեցի, ոչ որ չպէտք է համարձակուի բացակայել. եթէ չունենայ յարգելի պատճառ, քահանաներից սմանք իւրեանց պաշտաման պարաբից խոյս են տալի, առաջ բերելով հերթակալութիւն՝ որ նորանոց և անտեղի սովորութիւն է: Աւագ և ժամօրհնոց քահանաներն՝ պէտք է ամենայն ճշտութեամբ կատարեն իւրեանց պարտքը, հսկեն միաբան և միւս պաշտօնեաների իւրեանց պաշտօնի անթերի կատար-

ման և եկեղեցի յաճախելու վերայ, գանցառուների ցուցակը երկու շաբաթը միանգամ յայտնել զործակալին:

9.

Հրաման. 6 Մարտի 1902 ամի Հ. 967. Ապօրինի կոչուած մանուկների ծնունդը և մկրտութիւնը արձանագրական մատեաններում մուծելու մասին, հրահանգութիւն տալ. որ քահանաներից ոչ որ մանուկների ծնունդը և մկրտութիւնը արձանագրական մատեաններում մուծելու ժամանակ, օրինաւոր սրահից ծնուածները՝ որ արդարեւ եղի է, ըստ իւր գատողութեան զրէ նորանց կարգուսը «ապօրինի ծնունդ» որովհետեւ ապօրինի մանուկների ծնունդն իմանալը՝ կախում է գատաստանական վճռից, իսկ այրիներից և ազջիկներից ծնուածներին՝ նոյնպէս մուծանելու ժամանակ չզրիւր «ապօրինի» բառը, այլ միայն ցոյց տալ ծնող-մայրերի անունները և տոհմանունները:

10.

Հրաման. 15 Նոյեմ. 1903 ամի Հ. 4979. Պոնդակ 30 Հոկտեմ Նոյն ամբ Հ. 1213: 15 Հոկտեմ. 1899 ամբ Հ. 1178: Ձեր գերաշնորհութեանն ուղղած մեր կոնդակովը՝ Հայ քահանաների միջոցաւ Ռուս լեզուով երգման խնդրի վերաբերութեամբ Մենք յայտնեցինք, եթէ առիւնք Մեր բացատրութիւնը նորին բարձր Գերագանցութեան ներքին գործոց տէր նախարարին. յայտնելով թէ «Երջանկայիշատակ Մակար կաթուղիկոսի հրաման վերցնելը՝ ապարէն կլինէր հակառակ Հայաստանեայց եկեղեցոյ նախաւանդ կանոնների, իմ խղճի, և իմ կրօնական զգացմունքների կղիպչին. որ միշտ ջերմեւանդ հպատակ է Թուսիոց մեծ Կնքնակալներին: Այժմ մեր նախկին կոնդա-

կը երկրորդելով՝ յայտարարում ենք, եթէ երդումը լինելով ըստ էութեան Հոգեոր ծէս, և ըստ նշանակութեանն՝ անար իմաստ. քահանաները պարտաւոր են պահանջման գէպքումը՝ միայն մեր կանոնական լեզուովը երդուեցնել, որով՝ թէ եկեղեցումը և թէ արտաքոյ եկեղեցւոյ կատարում են մեր բոլոր Աստուածապաշտութեան կարգերը:

11.

Հրաման. 28 Ապրիլի 1904 ամի Հ. 1477: Գործակալներին տուած է իրաւունք տալ իւրեանց գործակալութեանց պատկանած քահանաներին զբաւոր արձակուրդ եօթնօրեայ ժամանակաւ, զեալու 30 վերստ հեռաւորութեամբ որևէ տեղ. նորանից աւելի զնացողը՝ պէտք է զիմէ թէմակոյ Առաջնորդին և նորանից ստանայ անցաթուղթ:

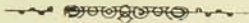
12.

Հրաման. 26 Յուլիսի 1904 ամի Հ. 2888. Զինուորադրութեան 115 յօդ կանոնների զօրութեան համաձայն՝ իւրաքանչիւր ոք 16 ամեայ հասակից մինչև 20 տարին ըրանալը, պարտաւոր է զինուորական Ատենիցը ստանալ վկայական՝ իւր անունը մտցնելու զինուորադրութեան ցուցակումը. իսկ 182 յօդ. համաձայն, այն բոլորին՝ որոնք մասնակցել են վիճակահանութեան՝ նոյն Ատենից կտան առանձին վկայական: Եւ այս վկայականները 185 յօդ. նոյն կանոնների զօրութեան համաձայն, նորանք պարտաւոր են ամուսնութիւն մտնելու ժամանակ՝ առաջարկելու ստի ի նկատի ունենալով վերոյիշեալ զինուորադրութեան կանոնները, պատկի հրաման տալու ժամանակ անշուշտ պահանջել, որ ծխական քահանայք իւրեանց յայտարարու-

թեանց հետ պրակիկի անձանց զինուորազրական վկայականն էլ մատուցանեն, յիշելով յայտարարութեան մէջ վկայականի ամսաթիւը և համարը, որը համեմատելուց յետոյ վերագարձեն յիրոջը:

13.

Հրաման. 2 Օգոստ. 1904 ամի Հ. 2953. Քահանաներն ս. պատարագի խորհուրդի վերաբերման ժամանակ՝ պէտք է ծուցուրար ձգեն և այնպէս կաքղան ս. Աւետարանը և կատարեն վերաբերումը:

*Տ. Գարեգին Արք-եպիսկոպոս Սաթուհեանց թէմակալ
Առաջնորդ Հայոց Վրաստանի և Իմերէթի կարգեալ ի 26 Սեպ. 1904 ա.*

14.

Հրաման. 24 Նոյեմ. 1904 ամի չ. 4887 Սինտդ. 27
Հոկտեմ. նոյն ամի չ. 1367: Օտար դաւանութեանց Հո-
գեօր գործոց գեւպարտամենտի 25 Հոկտեմ. 1904 ամի չ.
2845. Ռուսահպատակները, որոնք ցանկանում են գեր-
մանիոյ սահմաններում պրակուիլ. պէտք է ծխական քա-
հանայից վկայական ունենան, որ պատկուողին չկայ օրի-
նական արգելք, պսակը համարվում է վաւերական այն
ժամանակ՝ երբ կատարվում է նոյն դաւանութեանը ծեսի
համաձայն, որին պատկանում են պատկուողներն, ուստի
արտասահմանում պատկուողը պէտք է ճիշդը յայտնէ. թէ
ո՞ր դաւանութեանն է պատկանում, որի հետ կամենում է
պսակուիլ, այս պատճառաւ՝ քահանաները պէտք է յայտ-
նեն Ռուսահպատակներին, թէ արտասահմանում կատար-
ուած պրակը՝ Ռուսաստանում վաւերական կհամարուի այն
ժամանակ, երբ կատարուած կլինի նոյն դաւանութեան
կանոններին համաձայն, որին իրանք պատկանում են:

15.

Հրաման. 27 Նոյեմ. 1904 ամի չ. 4934: Առաջա-
դրութիւն 10 Նոյեմ. նոյն ամի չ. 131: Սինտդ. 3 Նոյեմ.
նոյն ամի չ. 1403: Շատ դէպքեր են լինում, որ ամուս-
նութիւն մտնողները վեներական ակտով վարակուած լի-
նելով. ամուսնութիւնից յետոյ վարակում են իրանց կի-
նակցուն, և լինում են քայքայման պատճառ իրանց և
իրանցից ծնուած դաւակների առողջութեանը. ուստի այ-
սուհետև ամուսնութիւն մտնողներն պէտք է ունենան ի-
րանց առողջութեանց համար՝ բժշկի վկայական, և այնպէս
գիմն կոնսիստօրիայն պսակի հրաման ստանալու:

Հրաման. 3 Գեկտեմբերի 1904 ամի Հ. Սինոզ. 26 Նոյեմ. նոյն ամի Հ. 1527: Ասեղակ 4 Յունվ. 1902 ամի Հ. 4: ա) Ազգականութեան 5-րդ, իսկ խնամութեան 4-րդ աստիճանի կատարուած պատկը՝ անվտայն համարել. և պատկոյ քահանային և պատկուածներին տալ մարմնաւոր իշխանութեանը: բ) Ազգականութեան 5-րդ և 6-րդ աստիճանի խնամութեան 4-րդ աստիճանի պատկը անթոյլատրելի համարել, կատարուած պատկը համարել վտակական, իսկ պատկոյին և պատկուածներին ենթարկել խիստ պատժի. բայց եթէ քահանայն զխտակցարար է կատարել ազգականութեան 5-րդ աստիճանի պատկը, նորան ենթարկել եռամեայ դադարման քահանայազօրծութիւնից և ուղարկել վանքերը ապաշխարութեան, իսկ անզխտութեան դէպքումը՝ վեց ամսեայ ապաշխարանաց, այլ և պատկուողներին ենթարկել վեց ամսեայ ապաշխարանաց տեղական նկեղեցուք: գ) Ազգականութեան 6-րդ աստիճանի պատկոյին՝ ենթարկել մի և կէս ամեայ ապաշխարանաց՝ վանքերումը, անզխտութեան դէպքումը՝ եռամեայ ժամանակաւ, իսկ պատկուողներին նոյն չափով եկեղեցուք: դ) Խնամութեան 4-րդ աստիճանի պատկը կատարողին՝ ենթարկել մի և կէս ամեայ ապաշխարանաց:

Հրաման. 31 Գեկտեմ. 1904 ամի Հ. 5507. Սինոզ. 3 Գեկտեմ. նոյն ամի Հ. 1565.

Քահանայք անտեղեակ լինելով՝ ամուսնութիւն մըսնողներին հասակը՝ անչափահասաներին պատկում են և ընկնում օրէնքի պատասխանատուութեան. ուստի ամուսնու-

Թիւն մտնողներինց պէտք է պահանջեն նորանց ձեռագեան շարուածքը. արձանագրական մատեանից, որը օրինական չափահասութիւնը ստուգելուց յետոյ՝ թոյլ տալ նոցա պսակը:

18.

Հրաման. 28 Յունվ. 1905 ամի. Հ. 150: Առաջա-
րութիւն 29 դեկտեմ. 1904 ամի Հ. 182:

ա) Աւագ քահանայի պարտաւորութիւնն է եկեղեց-
ւոյ զարդուց և սրբազան անօթոց վերայ հսկել անկողրուստ
պահպանելու համար, այլ և հսկել՝ որ միաբան քահանա-
ներինց որ և է մէկը իրաւունք չունենայ պահել իւր տանը
եկեղեցւոյ զիւղաբոցը, շուրջաւոր և դիպակը, այլ և չըն-
դունել այն պատճառը՝ որով արդարացնում են իրանց,
թէ ժողովուրդը իրանց է ընծայել:

բ) Աւագ քահանայի պարտաւորութիւնն է երեսփո-
խանի բացակայութեան ժամանակ ի դարձին յիշել նորան
նուիրված դիպակները և ուրիշ զարդուց համար, և թէ
միաբաններինց որի՞ մօտն է գտնվում նուիրածը, նորանինց
առնել և յանձնել երեսփոխանին. որպէս եկեղեցական գոյ-
ից և ընչից հսկող և պահող:

գ) Երէսփոխանները պէտք է ունենան ժապաւինած
մատեան, որ աւագ քահանայի և միաբանների ներկայու-
թեամբ զրեն եկեղեցւոյ զարդերը, անօթները, զգեստնե-
րը, զիւղաբոցները, և այլ իրերը յօդուած առ յօդուած,
այլ և ստուգել և կտրածը գտնել, որինց պէտք է:

դ) Եթէ առանց աւագ քահանայի գիտութեան՝ եկե-
ղեցուց մի բան տարած լինին, նախ՝ տանողից պահանջել-
և եթէ պահանջը չյարգուի, անմիջապէս յայտնել վիճա-
կային Ատեանին:

ե) Երեսփոխանները պէտք է միշտ հսկեն, թէ ինչ-

պէս դիագարգներ և ուրիշ նուէրներ են բերվում ժողովուրդներին, գրել մտից մասնումը, քահանաների համար շուրջարներ կարել տալ և շապիկներ սարկաւազների և դպիրների համար:

դ) Երեսփոխները պէտք է այժմէն իսկ ժողովեն շուրջարները և գառերը՝ եթէ գտնուած են քահանաների մօտ և խնամքով պահեն խորանումը և ըստ կարգադրութեան աւագ քահանայի՝ սրոշակի գործադրեն ամենօրեայն և հանդիսաւոր տօներինը:

է) Երեսփոխները պէտք է ունենան եկեղեցումը սրտըստսի դիագարգեր, չունեորների համար՝ հարկաւոր դէպքումը գործ գնել:

ը) Միաբան քահանաները սրտաւոր են ծիւնրից նուիրած դիագարգերը և ուրիշ ընծաները յանձնել երեսփոխանին, և նորանից ստանալ ստացազիր և երեսփոխանը սրտաւական է ստացածները անմիջապէս գրել մատենումը:

թ) Միաբան քահանաներն պարտաւոր են, եթէ իրանից մէկը այս կարգադրութեան հակառակ եկեղեցւոյ որեէ գոյքը իւր մօտը պահէ, անմիջապէս յայտնել աւագ քահանային, իսկ հակառակ դէպքում յայտնել երեսփոխանին. եթէ երկոցունց ևս չսէ՝ այն դէպքում յայտնել Ատենին:

ժ) Քահանաներն զիտութեամբ աւագ քահանայի՝ կարող են իւրեանց տանն ունենալ մի շուրջաւ և մի ծոցաւար, որ ի ժամու և ի մէջ գիշերի գործադրեն ժողովրդի պատահած հոգևոր դէպքերումը:

19.

Հրաման. 4 Ապրիլի 1905 ամի Հ. 1063: Առաջաբրութիւն 28 Մարտի նոյն ամի Հ. 142:

Լսվում է, որ գիւղական քահանաներն առանց հոգևոր իշխանութեան թոյլտուութեամբ՝ ծածուկ շուտ շուտ քաղաք են գալի, և բոլոր օրինակատարութեանց մասնակցում. իսկ իրանց յանձնուած ժողովուրդներն զրկւում են Հոգևոր մխիթարութիւնից. հակառակ հանգուցեալ Գէորգ Գ. Հոգելոյս կաթուղիկոսի սրբատառ կոնդակի, որով աւագ քահանաներին պարտաւորեցնում է հակել սյդպէս անկարգութիւններին, նորանց արգելեն՝ որ առանց թէմական իշխանութեան հրամանի՝ իրաւունք չունենան իւրեանց տեղիցը բացակայելու ուրիշ տեղ և մասնակցել որ և է օրինակատարութեան, ուստի աւաջադրում եմ կոնսիստօրիայիդ հրաման զրել քաղաքիս եկեղեցիաց զործակալներին, որ երբէք թոյլ չտան քաղաք եկող քահանաներին մասնակցելու որ և է օրինակատարութեան և եկեղեցիներումը պաշտօնավարելու. չլսողներին իսկոյն ևեթ պաշտօնապէս յայտնել թէմական իշխանութեանը:

20.

Հրաման. 25 Ապրիլի 1905 ամի Հ. 2038. Կոնսիստօրիայն պատուիրում է քահանաներին և երեսփոխաններին, որ 1902 թուի Հոկտեմ. 10 հրամանի համաձայն. Հոգեհանգիստ կատարած ժամանակ՝ բոլոր կիսայրեալ մոմերը՝ թէ դիասեղանի և թէ ժողովրդին բաժանած՝ պատկանում են եկեղեցուն:

21.

Հրաման. 17 Դեկտեմբ 1905 ամի Հ. 4979. Սինօդ 7 Հոկտեմ. նոյն ամի Հ. 1001:

Նորանք, որոնք ցանկանում են Ռուս ուղղափառ դաւանութիւնից դառնալ Հայաստանեայց Լուսաւորչական եկեղեցւոյ ծոցը՝ ըստ բացատրութեան Յանձնաժողովոյ

նախարարաց), պէտք է անմիջապէս խնդրագրով դիմեն տեղական Նահանգապետին և կամ դաւառական իշխանութեան միջոցաւ: Իսկ Հայոց դաւանութիւնը ընդունողներին տանել Եկեղեցի Սեղանի հանդէպ ծուռկի վերայ չոքեցնել. քահանայն պէտք է ասէ «Հայր մերը» յետոյ շարքերը վոխ առ փոխ ասեն Ծ. սաղմոսը «Պողոսման ինձ Աստուած» յետոյ կարգան Նոայեայ Մարգարէի զԿ. Կ. 21. «Նւ կատարեսցին աւուրք սգոյ քո»: յետոյ Պօղոսի Երբայեցւոց թղթից զԿ. Ժ. համար 19. «Ունիմք այսուհետե եղբարք.» ապա Ալէլուիա ալէլուիա. Սաղմոս «Որպէս փափազի եզջերու յաղբերս ջուրց» մի տուն. յետոյ Ղուկասու զԿ. Է. համար 36. Աւետարանը «Աղաչէր զնամն ի Փարիսեցւոցն.» յետոյ ասաշխարողաց արձակելու Աւետարանը. (Այս բոլորը ճաշոցի մէջ Աւագ հինգշաբաթու կարգումն է բաց և տնս). աղօթքը կարգան կիսիցը «խաղաղութիւն ամենեցուն. և Արդ տէր Աստուած մեր բարերար և բազմագութ» Վերջը քահանայն կամ դաւանողը պէտք է ասէ «Խոստովանիմք և հաւատամք ամենակատար սրտիւ «ժամագրքի սկզբումն է). Յետոյ «Պահպանիչ» և «Հայր մեր»: Իաւանողը կկանգնի ոտքի. և ս. պատարագը կսկսուի:

22.

Հրաման. 26 Յունի. 1906 ամի Հ. 419:

ա) Աւագ և կամ միարան քահանայք՝ իրանց եկեղեցումը պէտք է ունենան մը մատեան «Յկեալ թղթոց» որ Հոգևոր իշխանութիւնից ստացած հրամանները, կարգադրութիւնները և պատուէրները գրեն նորա մէջ.

բ) Գործակալները ամէն տարի մի մի ժապուիտեալ մատեան տան եկեղեցեաց «Ելեալ» թղթերի սկազբութիւնս.

ները. «Եկեալ թղթոց» հրամանների հետ պահպանուին եկեղեցւոյ «Գիւանումը» Աւագ քահանայի հսկողութեամբ:

դ) Իւրաքանչիւր եկեղեցի պէտք է ունենայ «Արձանագրական» մատեանների պատճէնը աւագ և միաբանքահանաների ստորագրութեամբ վաւերացրած: և

դ) Յեկեղեցւոյ հաշուէմատեանների պատճէնը՝ երեսփոխանի ստորագրութեամբ վաւերացրած:

23.

Հրաման, 13 Սեպտեմ. 1906 ամի Հ. 3669: Սինօդ 2 Պոս. նոյն ամի Հ. 1498:

Երբ որ թոյլատուութեան համար միջնորդութիւն կլինի Օրթօդոքս և ուրիշ դաւանութեանց ծնողաց դաւակաները մկրտելու Հայոց եկեղեցւոյ ծէսով, մկրտողների մինչև 14 ամեայ հասակը՝ ծնողաց դրաւոր խնդրանաց համաձայն անարգել թոյլատրել մկրտելու:

24.

Հրաման, 31 Հոկտեմ. 1906 ամի Հ. 4368. Սինօդ. 13 Սեպտ. նոյն ամի Հ. 1812:

Ռուսադաւանը եթէ կամենում է՝ առաջ պէտք է ընդունէ Հայոց դաւանութիւնը, և յետոյ կարող է պահուիլ Հայոց եկեղեցումը. հակառակ դէպքում պէտք է ղեկավարուի 1576 յօդ. օրինաց իմաստի համաձայն:

25.

Հրաման, 27 Գեկտեմ, 1906 ամի Հ. 6022: Կոնդակ Վեհափառ Հայրապետի 30 Նոյեմ. նոյն ամի Հ. 1582, և՛ 1 Յունի. 1907 ամի: Որով շնորհաւորում է բոլոր Հոգևոր Կառաւարութեանց և գործակալներին պահելու թոյլտուութիւն ազգականութեան՝ եօթներորդի, խնամութեան

հինգերորդ՝ և կնքաւորութեան՝ երրորդ աստիճանը. որով-
հետև ըստ հիւղապրութեան Ներսէս Ե-րդի, Սանիկը՝
կնքահօր որդւոյ հետ եղբայր է համարւում. և սորանց
ազգականութիւնը՝ թէ ըստ հոգևորի և թէ ըստ մարմնա-
ւորի կշարունակուի մինչև երրորդ ծնունդը, իսկ եղբայր-
ները և քույրերը և ուրիշ կողակիցները սանահօր և սանի-
կի չունին կնքաւորական արգելման որևէ չազկապ:

26.

Հրաման. 31 Յունվ. 1907 ամի Հ. 315. Սինօղ. 29
Դեկտեմ. 1906 ամի Հ. 2697:

Հրահանգ քահանաներին, որ անարգել ընդունեն
Հայոց ս. Եկեղեցւոյ դատանութեան մէջ՝ ըստ գրաւոր
խնդրանաց այն ցանկացողներին՝ որոնք քրիստոնեայ չեն
և որոնք պատկանում են ուրիշ դաւանութեանց, բացի այն
անձերից՝ որոնք պատկանում են Օրթոդօքս դաւանու-
թեան. և որոնց նկատմամբ պէտք է ղեկավարուիլ ս.
Էջմիածնի Սինօղի 7 Հոկտեմ, 1905 ամի թ. 1001 հրա-
մանի համեմատ: Տես էջ 35 Հ. 21.

27.

Հրաման. 2 փետրվ. 1907 ամի Հ. 353: Ըստ զօ-
րութեան 1025 յօդ. XI I մասին օրինաց. բոլոր եկեղե-
ցիները պէտք է ունենան ժապաւինեալ մատեան՝ որ նո-
ր ս մէջը ճիշտ և անօխալ և մանրամասն գրեն, եկեղեցւոյ
անշարժ կայքերը, զարդերը, անօթները և պահեն եկե-
ղեցւոյ դիւանումը:

28.

Հրաման 17. Հոկտեմ. 1907 ամի Հ. 3943:

Հայոց դաւանութիւնը ընդունող ուղղափառ և ու-

րիչ քրիստոնեայ անձանց անուները՝ չէ հարկաւոր մտծել արձանագրական մատենում, քանի որ նորանց վերայ չէ կատարվում մկրտութեան խորհուրդ, այլ միայն պէտք է կոնսիստօրիային զբաւոր անդեկութիւն տալ ընդունելու վերաբերութեամբ ապագայի հարկաւորութեան համար: Իսկ Մահմէդականներին և Հրէից անուները պէտք է մտծել արձանագրական մատենում, որովհետև նորանց վերայ կատարվում է մկրտութեան խորհուրդ:

29.

Առաջագրութիւն Թէմակալ բարձր Սրբազան Առաջ-նորդի 15-ն Մարտի 1907 ամի Հ. 371.

Վանաց աւագ եկեղեցւոյ թանգարանի կրօնապատմական Վարչութիւնը ի տէր հանգուցեալ Աւետիս Բ. Աուկասեանցի կտակի համաձայն Ապրիլի 7-ին բաշխելու է Հայ Լուսաւորչական դաւանութեանը պատկանող երեք չաս չբաւոր ամուսնացող օրիորդներին վիճակահանութեամբ օժիտ. և նոյն դաւանութեանը պատկանող կարօտ ընտանեաց միանուագ նպատ, այս առթիւ քահանայք պարտաւոր են իրանց ծխերի միջից ամենաչքաւոր ընտանեաց և ամուսնացող օրիորդների անուները ցուցակագրել և յանձնել յիշեալ վարչութեանը:

30.

Հրաման 21 Մարտի 1907 ամի Հ. 922.

Գիւղերի քահանայք չունին իրաւունք զալ Տփլիս և ննջեցելոց յուղարկաւորութեանցը մասնակցելու. և կամ կատարելու որ և է հոգևոր պաշտօն՝ առանց հրամանի թէմակալ Առաջնորդի, նոյնպէս քաղաքիս քահանաները չունին իրաւունք հրաւիրել գիւղերի քահանաներին՝ իրանց ժողովրդների հոգևոր պէտքերը կատարելու համար: Իսկ

որովհետև Յովհաննէս քահանայ Նաւթիկեանցը ունի քաղաքումս 66 ծուխ, և 1901 թուի Հոկտեմ. 22-ից Հ. 4542 ունի կոնսիստորիայից իրաւունք հովուելու քաղաքումս իւր ծխերը. նոյնպէս Գալուստ քահանայ Թանգիլեանցն ունի քաղաքումս 65 ծուխ, այս պատճառաւ, այս երկու քահանաներն ունին իրաւունք իրանց ծխերի հոգևոր պէտքերը հոգալու. և քաղաքումս օրհնելու նորանց գերեզմանները:

31.

Հրաման. 19 Նոյեմ. 1907 ամի Հ. 4249. Առաջագրութիւն 25 Հոկտեմ. նոյն ամի Հ. 1103.

Այսուհետև երեսփոխանները առանց որոշման ծխական հոգաբարձութեանց՝ շատանան գրամատներէց եկեղեցւոյ գրամները և իրանց յանձնուած եկեղեցեաց համար՝ ըստ անտեսական մասին անել կարգադրութիւն, իսկ որտեղ չկայ Հոգաբարձութիւն, առանց որոշման ծխական ժողովոյ՝ համաձայն յօդուածի ժամանակաւոր կանոնների

32.

Հրաման. 15 Մայիսի 1008 ամի Հ. 1526.

Պատկը կրկատարուի Ռուսաց եկեղեցումը երբոր Հայր պատկուի Ռուսադաւանի հետ: Այսպիսի պատկից ծնուածը՝ պէտք է մկրտեն Ռուսաց եկեղեցումը, որովհետև ծնողներից մէկը Ռուսադաւան է:

Եթէ Ռուսադաւանն էլ ընդունէ Հայի դաւանութիւնը՝ այն ժամանակ 1—14 տարեկանը կմկրտուի Հայոց եկեղեցումը. իսկ 14 տարեկանից բարձրը կմնայ Ռուսադաւան՝ մինչև կատարեալ հասակը, այն ժամանակ ինքը կարող է ընտրել դաւանութիւնը իւր ցանկութեանը համաձայն:

33.

Հրաման, 6 օգոստոսի 1908 ամի Հ. 2743: Սինօդ
է Յունիսի նոյն ամի Հ. 1528.

Ամուսնալուծութեան խնդիրներն՝ որոնք վերաբեր-
վում են անբարոյականութեան և ապօրինի կենակցու-
թեան՝ ազատ են սահմանուած դրօշմանչից (մարկայից)
իսկ դրօշմանիչ պահանջվում են ամուսնալուծական այն
խնդիրներին՝ որոնք վերաբերվում են գժտութեան, բացա-
կայութեան, անընդունակութեան և այլ պատճառների
համար:

34.

Առաջադրութիւն 28 սեպ. 1908 ամի Հ. 757. Ե-
կեղեցական ծխական Հոգաբարձուներից ոմանք, թիւրի-
մացութեամբ եկեղեցական կալուածների արդիւնքը չեն
մտցնում կոնսիստօրիայից ուղարկուած եկեղեցւոյ մատե-
նում, այլ մտցնում են դպրոցական և ել և մտից մատե-
նում, և զօրծաղրում են դպրոցի պէտքերին, ուստի պա-
տուիրում ենք բոլոր երեսփոխաններին, որ եկեղեցեաց ար-
դիւնքը մտցնեն վիճակային Ատեանից իրանց տուած մա-
տեանումը, և ժամանակաւոր կանոններին համաձայն՝ նա-
խահաչիւ կազմեն, թէ եկեղեցին սրբան նպատտ տարու է
դպրոցին, և նախահաչիւր թէմական իշխանութիւնից հաս-
տատելուց յետոյ, հոգաբարձուի ստորագրութեամբ յօդուա-
ծի ստորև յանձնէ Հոգաբարձութեանը: Այն երեսփոխան-
ներն՝ որոնք այս կարգադրութեանը զանցառութեամբ
կվերաբերուին՝ օրէնքի առաջ պատասխանատու կհամա-
րուին: Որովհետև չկայ օրէնք, որ իրաւունքի տիրոջը մի
կողմ թողնելով՝ իրանց հաճոյքի համեմատ կարգադրութիւն
անեն, մինչդեռ կալուածքը եկեղեցւոյ անուեովն է, պէտք

է կալուածքի արդիւնքն էլ այն եկեղեցւոյ մատենումն արձանագրեն, և այնտեղից տաննպատ՝ իւր հովանեաց ներքոյ բացուած դպրոցին. ծխական ժողովի որոշման համաձայն: Երեսփոխաններն և եկեղեցական Հոգաբարձութիւնը պէտք է ի նկատի ունենան, որ եկեղեցեաց մատեանները տարեց տարի ուղարկվում են Պոնտիտորիային տեսնելու և քննելու համար, ոչ ապաքէն այդպիսի մատենավարութիւնը յառաջ կրերէ չվտարութիւն և թիւրխմացութիւն, և դորանց առաջն առնելու համար՝ իւրաքանչիւրը պէտք է իւր տեղումը արձանագրէ, որով կարգադրութիւնները պահպանուին գործաւարութեան մէջ:

35

Առաջադրութիւն 14 Հոկտեմ. 1909 ամի Հ. 1259. Ի նկատի ունենալով ժամանակի անհաճելի հանգամանքները. և իրերի վափկանկատ դրութիւնը պատուիրում ենք որ քաղաք եկող օտար հոգևորականներին թոյլ չապլ քարոզել ձեր շրջանի եկեղեցիներում, ու որ և իցէ առանց նախապէս Մեզանից հաւանութիւն առնելուց:

36.

Առաջադրութիւն 30 Յունվ. 1909 ամի Հ. 151.

Պատուիրում ենք որ քահանաները՝ մկրտութեան, պսակի և թաղման խորհուրդը կատարելուց յետոյ՝ անմիջապէս արձանագրեն չափաբերական մատեաններում, գանցառուներն կենթարկուին եկեղեցական ապաշխարանաց կամ դրամական տուգանաց.

37.

Հրովման. 13 Նոյեմ. 1909 ամի Հ. 4747. Սինօդ 20 Յուլիսի նոյն ամի Հ. 1775.

ա) Աւանքի վանահայրը, կամ եկեղեցւոյ երեսփոխա-

նը կազմելու է շարժական գոյքի առանձին մատեան, որի մէջ՝ առաջին և երկրորդ թերթի տեղը կրունէ գրամագլխի տպած թերթը, (կոնսիստորիայից յանձնած). երրորդը՝ իրեղէնի թերթը, որից յետոյ կարվում է սպիտակ թուղթ այնքան՝ որքան կարևոր կլինի իրեղէնները ցուցակագրելու. ապա մատեանը կազմել է տրվում. ժապաւիճնվում և ուղարկվում Աոնսիստորիայն, որը վաւերացնում է գործադրելու համար:

բ) Ցուցակագրութիւնը վանքումը կատարում է վանահայրը՝ միաբանների ներկայութեամբ և մասնակցութեամբ. Եթէ միաբաններ չկան հրաւիրվում են չրջակայ գիւղերից:

գ) Ցուցակագրութիւնը եկեղեցումը կատարում է երեսփոխանը ծխական Հոգաբարձութեան բոլոր անդամների և եկեղեցւոյ բոլոր քահանաների ներկայութեամբ և մասնակցութեամբ, (Մատեանները չփչացնելու համար կարելի է նաև սեագրութիւն կազմել):

դ) Ցուցակագրվում են նախ՝ եկեղեցւոյ ներսի սրբազան անօթները, յետոյ միւս իրերը և ապա զրսի իրեղէնները, նպարեզէնը և անասունները որքան կարելի է մանրամասն:

ե) Ոսկեայ և արծաթեայ իրերը պէտք է գնահատել մասնագէտ վարպետների ձեռքով:

զ) Ցուցակագրութիւնը աւարտելուց յետոյ մատեանը ստորագրում են բոլոր ներկայ եղողները, մատեանը մնում է երեսփոխանի կամ վանահօր մօտ, որը մաքուր արտագրելով ամբողջ մատեանը, այդ երկրորդ օրինակը մասնակցողների բոլորի ստորագրութեամբ ուղարկվում է Աոնսիստորիայի միջոցաւ Սինօգ:

է) Նոր գնած իրերը պէտք է մտցնել մատեան, կո-

րած և վիչացածները մասին պէտք է ծանօթութիւններու մը գրել և վաճառումների մասին նշանակել վերևում յիշատակուած անձանց ներկայութեամբ:

38.

Հրաման. 18 Նոյեմ. 1909 ամի Հ. 4948. Սինօղ. 4 Նոյեմ. նոյն ամի Հ. 2586: Սինօղը՝ դաւանափոխների վերաբերութեամբ շրջաբերականի փոփոխման համաձայն՝ 29 Գեկտեմ, 1906 ամի Հ. 2696—2701.

Հրամայում է, որ նախ՝ ըստ 6 յօդ. 15 XI հատ. (ըստ շարունա. 1906 ամի) Օտար քրիստոնեայ դաւանութեան պատկանած այն անձերն՝ որոնք ցանկանում են մտնել հայաստանեայց եկեղեցւոյ ծոցը, պարտաւոր են խնդրագրով դիմել նահանգապետին և նորանից ընդունել զբաւոր թողաւութիւն որը խնդրագրով կտայ զործակալին, և նա հրաման կգրէ ծխատէր քահանային, և խնդրատուին կընդունէ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ դաւանութեան մէջ, հանգուցեալ Հայրապետի կոնդակի համաձայն 16 Յուլիսի 1905 ամի Հ. 571: Իսկ Մահմէդականների և Հեթանոսների Հայոց եկեղեցւոյ ծխով մկրտելու խնդիրը՝ պէտք է հասցնել Սինօղի կարգադրութեանը:

39.

Հրաման: 30 Նոյեմ. 1909 ամի Հ. 5076: Սինօղ. 13 Նոյեմ. նոյն ամի Հ. 2702:

Այսուհետև Առնախօտօրիայն՝ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ ծոցը մտնել ցանկացող Հրէից խնդիրն ունի կարգադրել ըստ ճիշտ մտաց 7 յօդ. 1 մ. XI հատ. ժող. օր. և նորահետ կցուած կանոնների համաձայն, և ամեն նուագում իւրաքանչիւր մկրտուած Հրէի համար՝ տալ Սինօղին տեղեկութիւն:

40.

Առաջա. 9 Հոկտեմ. 1909 ամի Հ. 1197.

Պոնդակ Վեհափառ Հայրապետի 5 Հոկտեմ. նոյն ամի Հ. 105.

Հայրապետական Գահը բարձրանալու օրից՝ նկատում ենք, որ ժողովուրդները կերպ կերպ և բազմաթիւ խնդիրներով դիմում են մեզ և աղաչում կատարումն իրանց խնդիրներին. որոնցից մէկը սրակի թոյլտուութեան համար է, միւսը ամուսնալուծութեան, մի ուրիշը՝ պսակալուծութեամբ զրկուած լինելով պսակի իրաւունքից՝ խնդրում է իրաւունք կրկին պսակուելու, մի ուրիշը ձեռնադրութիւն ընծայացունելին՝ քահանայ, այլ և բոլոր հոգևորականներից և այլ բազմաթիւ առարկաների և խնդիրների վերաբերութեամբ որոնց նոյն իսկ իրանց տեղումը ստուգելու համար՝ բարեք իմ համարում խնդիրները վերագործենել Առաջնորդներին և կամ Պոնսիստօրիաններին, որ կրկին Մեզ մատուցանեն տեղեկութիւններով և իրանց եզրակացութեամբ. և այս պատճառաւ առաջ են գալի աւելորդ ու կրկար գրադրութիւններ ի մնաս շուտափոյթ կատարման և ի ժամավաճառումն՝ սաշտօնեաների և Մեր հաստատութեանց: Արդ այսօրինակ անյարմարութեանց և անտեղի զրազրութեանց առաջն տունելու համար՝ մեր այս կոնդակովը պատուիրում ենք Ձեր Գերաշնորհութեանը՝ չըջարերական կարգադրութեամբ յայտնել Թէմիդ բոլոր ժողովուրդներին, որ խնդրատուները պէտք է դիմեն Մեզ՝ մերձաւոր Հոգևոր հաստատութեանց սաշտօնէից և կամ Առաջնորդաց միջոցաւ, որ նորանց հնարաւոր լինին խնդիրները հարկաւոր տեղեկութիւններով և իրանց եզրակացութեամբ մատուցանեն Մեզ ի վերջնական տնօրէնութիւն:

41.

Առաջագրութիւն 30 Հոկտեմ. 1909 ամի Հ. 1364
Պողակ. 21 Հոկտեմ. նոյն ամի Հ. 226.

Բոլորին քաջ յայտնի է, որ զանազան հնութիւններ
և ձեռագիր գրքեր եկեղեցիներում և վանքերումը մատըն-
վում են անուշադրութեան. և երկար անխնամ մնալով՝
խոնաւութեան և փօշիների մէջ փչանում և ոչնչանում են:

Արդ՝ հնութիւնները և ձեռագիր գրքերը կօրչելուց և
փչանալուց օգտաւ պահելու համար՝ այս մեր կոնսուլովը
պատուիրում ենք Ձեր Գերաշնորհութեանը՝ կարգադրել
Ժողովել Թէմիդ բոլոր ծխական եկեղեցիներին ու վանքերին
հնութիւնները և ձեռագիր գրքերը, բացի նորանցից, որոնք
համարվում են Սրբութիւն, արձանագրել այն եկեղեցւոյ
ու վանքի անունը, որի սեպհականութիւնն է համարվում
հնութիւնը և կամ ձեռագիրը. և նորանց ուղարկել մեր
անունով Մայր Աթոռի թանգարանումը և կամ մատե-
նադարանումը ապահով վիճակի մէջ պահել նոյն եկե-
ղեցւոյ և կամ նոյն վանքի անունով՝ որի սեպհականու-
թիւնն է:

42.

Առաջագրութիւն 20 Յունվ. 1910 ամի Հ. 107.
Հրաման Սինօղի 15 Յունվ. նոյն ամի Հ. 32. Պոնդակ
Վեհափառ Հայրապետի 25-ն Պեկտեմ. 1909 ամի Հ. 810

Եւ որովհետև մեր բոլոր Հոգևոր հաստատութիւննե-
րը և պաշտօնեաները իրանց գործքերը և գրագրութիւն-
ները կատարում են զրաբաւ լեզուով, որ շատ անգամ ան-
հասկանալի է լինում պաշտօնեաներին շատերին, մանա-
ւանդ, քահանաներին շատերը անանդեակ են այդ լեզուին
նոյնպէս երեսփոխանները և ուսումնարանների հոգարար-

ձուները՝ որոնց հետ մեր հոգևոր պաշտօնեաների և հաստատութիւնների կողմից լինում են յաճախակի գրագրութիւններ, այս պատճառաւ Հոգևոր իշխանութեան գրարաւ լեզուով կարգադրութիւնները շատ դէպքերում մնում են ստորին պաշտօնեաներին անլիմանալի, կամ սխալ հասկանալի, որին ճշտուում է անկատար մնալը, և առհասարակ գործքերի յապագելը:

Արդ, այս անյարմարութիւնների առաջն առնելու և դժուարութիւնները մէջ տեղիցը վերցնելու համար, որ մեր ժողովուրդները իրանց խնդիրը Մեր Անունով, Հոգևոր պաշտօնեաների և հաստատութիւնների գրեն աշխարհաբաւ լեզուով, Մենք լաւ համարեցինք, Մեր Հոգևոր և դպրոցական վարչութիւնների օգտի և դիւրութեան. և կերպ կերպ կարգադրութիւնները անարդեւ և շուտ կակատարելու համար՝ թոյլ տալ գործ ածել գրագրութիւնները աշխարհաբաւ լեզուով. և սորա համար առաջադրում ենք Սինօդիդ, որ բոլոր թէմական Առաջնորդների միջոցաւ անել շրջաբերական կարգադրութիւն, պատուելիելով Մեր բոլոր Գպրոցական և Հոգևոր հաստատութիւնների պաշտօնեաներին. առաջիկայ Յունվար ամսի մէկից գրագրութիւնները կատարեն աշխարհաբաւ լեզուով. նոյնպէս պէտք է Սինօդի վարէ իւր գործքերը և գրագրութիւնները. իսկ երգումը՝ առաջուայ նման գրաբաւ, երբ որ պէտք լինի երգուեցնելու ծառայողներին և կամ այլ և այլ դատարաններում վկաներին. միայն Հայրապետական Կոնդակները նախնաւանդ սովորութեանը համաձայն կշարունակուին գրաբաւ լեզուով:

43.

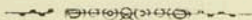
Վրաստանի և Իմերէթի Հայոց Կոնոխատորիայն տար-

ւոյս Փետրվարի 2-ի Հ. 355. Հիմնուելով թէմակալ բարձր
Սրբազան Առաջնորդի տարւոյս Յունվարի 26-ի Հ. 137
Առաջադրութեան վերայ, որով առաջադրում է թէ Ա. Կ.
հափառ Կաթուղիկոս ներկայ տարւոյս Յունվ. 22-ի Հ.
114, շնորհած Կոնդակի պատճէնովը պատուիրում է Թէ-
միա բոլոր հոգևորականներին, որ անշեղ կատարին Կոն-
դակի խմատը, այն է. «Մեր հոգելոյս Նախորդը 1904
«Թուի Յունվ. 27-ի Հ. 158. Կոնդակով՝ Ռուսիոյ Հայոց
«Առաջնորդների միջոցաւ տուել էր ասձկահայ զաղթա-
կաններից պրակուողների համար՝ թոյլտուութիւն և կամ
«արգելք. հինգ կէտ հրահանգներով: որոնց բ. և գ. կէ-
«տերումը գրուած են. Բ. Թոյլատրվում է այն զաղթականնե-
«րին պսակ՝ որոնք տասն և աւելի տարիներով հեռացել
«են հայրենիքից և այստեղ Ռուսիայում բնակութիւն հաս-
«տատել. և ճանաչվում են բնակիչներին և քահանային: Գ,
«Նորանց՝ որոնց ամուրիութեան և ընտանեկան պայման-
«ների մասին 6—7 վստահելի և զբաղէտ մարդիկ կարող
«են երդմամբ և ստորագրութեամբ հաստատել:

«Մեր Գիւանից և Սինոզի գործերից տեղեկանալով,
«որ անբարեխիղճ զաղթականներից ամառը երկար բնա-
«ւելուելով Ռուսիոյ վանազան տեղերում տասն տարուց
«աւելի, անխիղճ մարդկանց սուտ վկայութեամբ ձեռք են
«քերվում ամուրիութեան վկայական ու կրկին պակվում,
«թողնելով իւրեանց կանանց և վաւակներին հայրենիքում:

«Արդ, այսպիսի գայթակղելի չարիքի առաջն առնե-
«լու համար, վերցնում ենք վերոյիշել Բ. և Գ. կէտերի մի-
«ջոցաւ թոյլտուութիւնը. մանաւանդ որ արդիս դժուա-
«րութիւնները Տաճկական սահմանադրութեամբ փոխուել և
«վերացել են, այժմ զաղթականներին անարգել թոյլ են
«տալի վերադառնալ իւրեանց հայրենիք. ուստի թոյլ ենք

ւտալի այն գաղթականների պատկը՝ որոնք ցանկանում են
ւամուսնանալ Ռուսիոյ սահմանումը, երբ ձեռներու՞մը կու-
ւենան իւրեանց պաշտօնական վկայականը Առաջնորդիցը
ւե կամ փոխանորդիցը, իւրեանց ամուրթութեան և պատ-
կին արգելք չլինելու համար վկայուած»։*)

Երջանկայիշատակ հանգուցեալ Վեհափառ Մըկըր-
տիչ Ա. Կաթուղիկոսի ի 11-ն Յունվարի 1907
ամի կոնդակով հաստատուած Հայաստանեայց
Առաքելական սուրբ եկեղեցւոյ ծխական կանոնա-
դրութիւնը

Ա) ՀԱՄԱՅՆՔԻ, ԾԽԱՎԱՆԻ ԵՒ ԻՐԱԽԱՍՈՒԻ ՄԱՍԻՆ

1. Իւրաքանչիւր քաղաքի կամ գիւղի ամեն մի Հայ
եկեղեցւոյ կամ աղօթատան բոլոր ծխականները նայն եկե-
ղեցւոյ բոլոր միաբան հոգևոր պաշտօնեաների հետ միասին
կազմում են մի ծխական համայնք:

2. Որ և է Հայ եկեղեցւոյ կամ աղօթատան ծխական
են համարվում այն անձինք, որոնք առ նուազն վեց ամիս
իբրև ծխական արձանագրուած են նոյն եկեղեցւոյ կամ

*) Նոյն իսկ այս բողէիս ձեռու՞մս ունեմ երկու քննութիւն
Տաճկահայ գաղթականների, որոնք պսակուել են Տաճկահայաստա-
նում, այստեղ էլ մի քանի տարիներից յետոյ պսակուել են, որոնց
երկուսի կանայքն էլ իւրեանց գաւակներովն եկել են Ռուսիայ և
սկսել են բողոքել, որոնց քննութիւնը արգէն շարունակվում է:
Գործակալ Գ. ա. ք. Մանդակունի

աղօթատան միարան քահանաներից մէկի մատենում (աես յօդ. 83).

3. Մխականների պարտականութիւնն է իրանց եկեղեցւոյ ծխական ժողովի խնդրած ծառայութիւններին յանձնառու և եկեղեցական պէտքերի պահանջած ծախքերին մասնակից լինել:

4. Մի անձն մինեոյն քաղաքում կամ գիւղում կարող է միայն մի եկեղեցւոյ կամ աղօթատան ծխական լինել, ենթարկուելով այդ եկեղեցւոյ ծխական ժողովից սահմանուած տուրքերին և բոլոր ծխական պարտականութիւններին:

5. Ծխական բոլոր պաշտօնեաները՝ թէ հոգևորական և թէ աշխարհական, թէ պատուաւոր և թէ վարձատրելի ընտրվում են ծխական ժողովից:

6. Բոլոր պաշտօնեաները վերընտրելի են բացի յաւկապէս յիշուածներից:

7. Նորեկները այսինքն մի այլ ծխական համայնքից տեղափոխուողները՝ նոր եկեղեցւոյ կամ աղօթատան ծխական համարուել կարող են այն եկեղեցւոյ ծխական գրուելուց վեց ամիս յետոյ:

Լոկ ժամաւորները, որոնք ծխական չեն՝ ծխական ժողովին մասնակցելու իրաւունք չունին:

9. Ծխական իրաւասու են, այսինքն ծխական ժողովներին մասնակցելու և պաշտօններ ստանձնելու իրաւունք ունին 21 տարին լրացած բոլոր ծխականներն արք և կանայք, բացի նորանցից որոնք հետեւեալ յօդուածի (յօդ. 10) հիման վերայ զրկուած են այդ իրաւունքից. տարիքը պէտք է հաշուել ոչ ամիսներով, այլ տարեթուերով:

10. Ծխական ժողովին մասնակցելու և ընտրուելու

իրաւունքից զրկուած են այն ծխական իրաւասունները:

Ա) Արոնք հոգևոր իշխանութեան օրինական դատաստանով զրկուած են, այդ իրաւունքից և կամ գտնվում են ապաշխարութեան տակ:

Բ) Արոնք պետական օրէնքների զօրութեամբ և դատաստանով քրէական յանցանքների համար բոլորովին կամ մասամբ զրկուած են իրաւունքներից:

Գ) Արոնք դատաստանի տակ են այնպիսի յանցանքների համար, որ պէսինների հետեանքը լինում է բոլորովին կամ մասամբ իրաւունքներից զրկուելը մինչև դատաստանով արդարանալը:

ՄԻՒԿԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ՄԱՍԻՆ

11. Իւրաքանչիւր եկեղեցւոյ կամ աղօթատան բոլոր իրաւասու ծխականները նոյն եկեղեցւոյ կամ աղօթատան միաբան հոգևոր պաշտօնեաների հետ միասին կազմում են ծխական ժողով:

12. Ծխական ժողովի նիստերը դռնբաց են լինում:

13. Բացի յատկապէս նախատեսուած դէպքերից ծխական ժողովների բոլոր վճիռները և ընտրութիւնները կատարվում են ձայների հասարակ մեծամասնութեամբ: Ձայների հաւասարութեան դէպքում գերակշռում է այն կողմը, որին իւր ձայնը տալիս է ժողովի նախագահը:

14. Միմիայն կանոնաւոր կերպով կայացած ծխական ժողովում սահմանուած և ստորագրուած վճիռները և համախօսականները համարվում են վաւերական և օրինական զօրութիւն ունեցող: Միական ժողովից դուրս կազմուած որևէ համախօսական կամ բազմաստորագիր թուղթ նոյն իսկ պաշտօնապէս վաւերացուած ստորագրութիւններով ոչ մի օրինական ոյժ չունի:

15. Եթէ իրաւասու ծխականներէց մէկը ժողովի իրաւասութեանը սրատկանող որ և է գործի վերաբերութեամբ խարդախութիւն, կեղծիք կամ խարեբայութիւն է արել և ժողովի կողմից այդ ապացուցուել է ժողովի յատուկ վճռով այդպիսին կարող է զրկուել նոյն գործին առ ժամանակ կամ ընդ միշտ որ և է կերպով մասնակցելու իրաւունքից:

16. Մխական ժողովի իրաւունքն է ձայների մեծամասնութեամբ փակել ընդհատել կամ յետաձգել նիստի շարունակութիւնը նոյն կամ ուրիշ օրուայ:

17. Մխական ժողովի իրաւասութեանը սրատկանութեան հետեւայ գործերը:

Ա) Քահանայացուների և եկեցական սպասաւորների ընտրութիւնը ծխարաժամութիւնը, քարոզիչներ հրակերելը: Բ) Մխական համայնքի տնտեսականի ընդհանուր կառավարութիւնը և տնօրէնութիւնը. երեսփոխ, չօգարարձութիւններ ընտրելը և պաշտօնից հեռացնելը՝ նրանց գործնէութեան ընտրութիւնը, վերահսկողութիւնը և հաշուառութիւնը, յանցաւորութեան դէպքում՝ նրանց քրէական և քաղաքացիական դատի ենթարկելը յատուկ հաւատարմատարի ձեռքով:

Գ) Եկեղեցւոյ կամ աղօթատան բարեգարդութեան մասին հոգացողութիւն (անօթների մատակարարութիւն. երգեցիկ խումբ կազմակերպել և պահելը և այլն):

Դ) Քահանաների և եկեղեցական այլ պաշտօնեաների տնտեսական ապահովութեան խնդիրը:

Ե) Մխական տուրքեր և պարտականութիւններ սահմանելը:

Զ) Բանալ ուսումնարաններ, հիւանդանոցներ, աղ-

քատանոցներ, ասպատարաններ և այլ բարեգործական հաս-
տատութիւններ (տես. Փոխ. Կան):

Ե) Միսական համայնքի բարեգործական գործունե-
ութեան ընդհանուր տնօրէնութիւնը նոյն եկեղեցե-
ցուն կամ աղօթատան պատկանող աստուածաճաճոյ հաս-
տատութիւնների պահպանութիւնը վերահսկողութիւնն և
և դրանց կառավարող յատուկ հոգաբարձուների ընտրու-
թիւնը:

Ը) Հարկ եղած դէպքերում ծխական համայնքի
չահերը պաշտօնականը պետական դատարաններում քրէա-
կան և քաղաքացիական դատեր վարելով ելլելովսի կամ
մի յատուկ հաւատարմատարի ձեռքով:

Թ) Աւկայութիւն և կարծիք յայտնել եկեղեցական
զանազան հաստատութիւններում բննուող և վճուող այն
գործերի և խնդիրների մասին, որոնք վերաբերվում են
ծխական համայնքին կամ նոյն համայնքի աշխարհական
և հոգևորական անդամներին:

Փ) Հարկաւոր դէպքերում հոգաբարձական յանձ-
նաժողովներ ընտրելը՝ շինութիւններ, նորոգութիւններ
և ծխական ժողովից յանձնարարուած այլ գործողութիւն-
ներ կատարելու համար:

ՓԱ) Միսական համայնքի բոլոր գործերի վերաբեր-
մամբ անհրաժեշտ և հարկաւոր կարգադրութիւններ սահ-
մանելը:

ՓԲ) պատգամաւորներ, ներկայացուցիչներ և նրանց
փոխանորդներ ընտրելը ծխական համայնքի կողմից ուրիշ
պատգամաւորական (օր. թեմական) ժողովների և այլ զա-
նազան եկեղեցական գործառութեանց մասնակցելու համար:

18. Միսական ժողով հրաւիրելու իրաւունք ունին:

Ա) Հոգևոր իշխանութիւնը:

բ) Նոյն եկեղեցւոյ իւրաքանչիւր քահանայ:

գ) Նրեւափոխը և հոգարարձուները:

դ) Մի քահանայ ունեցող ծխական համայնքում իրաւասու ծխականներից առ նուազն տասն և երկու (12) հոգի միասին, իսկ մէկից աւելի քահանայ ունեցող ծխական համայնքում իրաւասուներից առ նուազն քսան և չորս հոգի (24) միասին:

19. Ժողովի հրաւերը կատարվում է զրաւոր հրաւերաթղթով, պահանջվում է նաև բանաւոր ծանուցումն եկեղեցում:

Հրաւերաթուղթն ուղարկվում է եկեղեցւոյ կամ աղօթատան ընդ որ իրաւասուներին. իսկ մի մի օրինակ կախ է դրվում (առ նուազն մի շաբաթ) եկեղեցւոյ պատի վերայ, մուտքի դրան մօտ ներսը և դուրսը՝ յատուկ տեղում. հրաւերաթղթում արձանագրուած պիտի լինի ժողովում խորհրդածուելիք և վճռուելիք հարցերի օրակարգը:

Եկեղեցւոյ կամ աղօթատան քահանաները պարտաւոր են եկեղեցւում բերանացի ծանուցումներ անել զումարուելիք ժողովի մասին գոնէ երեք անգամ:

20. Սովորական ծխական ժողովատեղին է եկեղեցին. արտակարգ դէպքերում ժողովը կարող է գումարուել և ժամաւոր շէնքում. ժողովի ժամանակ եկեղեցւում սեղանի վարագոյրը քաշուած է լինում:

21. Ժողով եկող իւրաքանչիւր ծխական իրաւասու ստորագրում է իւր անունը և ազգանունը յատուկ թերթի վերայ:

22. Ծխական ժողովը առաջին անգամ կանոնաւոր է համարվում և նիստը բացվում է, եթէ ներկայ եղող ծխական իրաւասուների թիւը նոյն եկեղեցւոյ կամ աղօթատան

իրաւասունների (տարեցուցակում արձանագրուածների, տես յօդ. 84.) Ընդհանուր թուի կիսից աւելի է:

23. Եթէ առաջին անգամ ժողովը չկայանայ՝ գումարուած ծխական իրաւասունների սակաւութեան պատճառով (յօդ. 22) կրկին անգամ իրաւասունները ժողովին են հրաւիրուած 19 յօդուածում ցոյց տուած եղանակով, նշանակելով հրաւերութեամբ, որ այս երկրորդ ժողովին հրաւերն է:

24. Երկրորդ ժողովը (յօդ. 23) կանոնաւոր է համարուած և նիստը բացուած է եթէ ներկայ եղող ծխական իրաւասունների (տարեցուցակում արձանագրուածների, տես յօդ. 84.) Ընդհանուր թուի մի տասներորդ մասից պակաս չէ. իսկ քահանացուի բնարութեան դէպքում մի հինգերորդ մասից ($\frac{1}{5}$):

25. Եթէ երկրորդ անգամ հրաւիրուած ժողովը ներկայ եղող իրաւասունների թուի սակաւութեան պատճառով չկայանայ, Հոգևոր իշխանութեան պարտականութիւնըն է, եթէ միայն կան կարևոր և անյետաձգելի հարցեր, իւր նախաձեռնութեամբ և իւր ձեռքում եղած բոլոր միջոցներով ծխական իրաւասուններին ժողովի գումարել, իսկ անյաջողութեան դէպքում Հոգևոր իշխանութիւնը դիմում է Թէմական Իշխանութեան, խնդրելով անօրէնութիւն:

26. Քաղաքներում ծխական ժողովի նիստը բաց է անում նոյն ծխական համայնքի քահանան, քահանայի բացակայութեան դէպքում՝ երեսփոխը, իսկ երեսփոխի բացակայութեան դէպքում՝ ներկայ գրաւէտ իրաւասուններից տարիքով աւագը: Ժողովը բացողն 21րդ յօդուածում յիշուած թերթի ստորագրութիւնները բարձրաձայն համեմատում է ծխական իրաւասունների տարեցուցակի (տես յօդ. 84. 85) հետ և ստուգում ներկայ գտնուող ծխական-

ների իրաւունքը ժողովին մասնակցելու (այս վերստուգուած թերթը յետոյ կցվում է ժողովի արձանագրութեանը), ապա ձեռնարկում է նախագահի ընտրութեանը, և նախագահի ընտրութիւնից յետոյ համարվում է լոկ ժողովական:

27. Ծխական ժողովի քարտուղարին, քուէտուփերի վերայ հսկողներին, քուէներ համարողներին, անդրագէտների համար թերթիկների վերայ գրողներին և նման պաշտօնեաներին ընտրում է ծխական ժողովը:

28. Նախագահը հսկում է բնդհանուր կարգապահութեանը և ծխական ժողովի բոլոր գործողութիւնների կանոնաւորութեան և վայելչութեան սահմաններից չչեղուելուն:

29. Նախագահն իրաւունք ունի ծխական ժողովին ներկայ կողմ կողմնակի, ոչ ժողովական (յօդ. 9. 10) անձերին, որ և է անկարգութեան գէպքում, անմիջապէս հեռացնել ժողովից, կողմնակի անձանց թոյլատրվում է մի միայն լուռ ունկնդրութիւն:

30. Երկու անգամ պաշտօնապէս կարգի հրաւիրելուց յետոյ՝ նախագահն իրաւունք ունի անկարգապահ ժողովականին զրկել խօսելու իրաւունքից, իսկ անկարգութեան յամառ շարունակութեան գէպքում, նոյն իսկ հրաւիրել ժողովականին թողնել ժողովը և հեռանալ:

31. Ծայրայեղ գէպքերում երեք անգամ ամբողջ ծխական ժողովը կարգի հրաւիրելուց յետոյ, երբ այլևս անանհնարին կլինի շարունակել նիստը խռովութիւնների պատճառով, նախագահն իրաւունք ունի նիստը փակուած յայտարարել:

32. Ծխական ժողովում խորհրդածութեան և ձայնատուութեան առարկայ են լինում միմիայն օրակարգում նշանակուած հարցերը՝ բացի յատկապէս յիշուած խնդիրներից:

33. Իւրաքանչիւր ժողովական ունի միայն մի ձայն կամ մի քուէ:

34. Որքէ պատճառով ժողով չեկող ծխական իրաւասուն իւր ձայնը կամ քուէն ուրիշին յանձնելու իրաւունք չունի. բայց իրաւունք ունի իւր զրաւոր կարծիքն ուղարկել ժողովին, որ կարող է կարգացուել քուէարկութիւնից առաջ. եթէ ժողովն այդ կամենայ: Բայց այս զրաւոր կարծիքը հաշուի չէ աւնում որպէս ձայն քուէարկութեան ժամանակ, այլ կցվում է ժողովի արձանագրութեանը:

35. Օրակարգում նշանակուած խնդիրներում անձնական շահ ունեցող ժողովականը չէ կարող ընտրուել ծրխական ժողովի նախագահ (յօդ. 36):

36. Այն ժողովականները, որոնք որ և է անձնական շահ ունեն խորհրդածուելիք և վճռուելիք խնդրում, կամ եթէ այդ խնդիրն իրանց է վերաբերում՝ այդ խնդրի խորհրդածութեան և վճռման ժամանակ ժողովից հեռանում են: Ժողովականի կամ նախագահի (յօդ. 35) շահակից լինելը որոշում է ժողովը: Այդպիսիներից ժողովը կարող է հարցնել նրանց կարծիքը և ունեցած տեղեկութիւնները:

37. Երբ նախագահը որքէ պատճառով դեռ ժողովը չփակուած ստիպուած է թողնել նախագահութիւնը, պէտք է ընտրել նոր նախագահ:

38. Ի սղաշտօնէ նախագահողները՝ եթէ նոյն ծխական համայնքի իրաւասու չեն՝ ձայնտութեան կամ քուէարկութեան չեն մասնակցում:

39. Ծխական ժողովի որոշմամբ՝ ձայնատուութիւնը կամ քուէարկութիւնը (թէ վճռուելիք հարցերի և թէ ընտրութիւնների) կարող է լինել թերթիկներով և քուէներով կամ ձեռք բարձրացնելով:

40. Ձայնատուութիւնը զաղանի է լինում. եթէ ժո-

դովականներից նոյն խակ մի հոգի քուէարկութիւնից առաջ այդ կպահանջի:

41. Քեկնածուներ որոշելիս նախագահը բաժանում է բոլոր ժողովականներին իւր կնքով կամ ստորագրութեամբ նշնած մի մի թել թիկ, որի վերայ ամեն մի ժողովական գրում է իւրաքանչիւր ընտրելի պաշտօնեայի համար երկու թեկնածուից ոչ աւելի: Այդ թերթիկները հաւաքվում հերթով կարգացվում են և նշանակվում է իւրաքանչիւր թեկնածուի ստացած ձայների թիւը: Այնուհետեւ թեկնածուները քուէարկում են ստացած ձայների առաւելութեան կարգով:

42. Քուէարկուել կարող են նաև ժողովից բացակայող անձինք, եթէ առաջարկողներն երաշխաւորում են որ նրանք չեն մերժի իրանց ընտրութիւնը:

43. Ինքը թեկնածուն չէ կարող մասնակցել իւր քուէարկութեանը:

44. Երբ մի պաշտօնի համար մի քանի անձինք պիտի ընտրուին (պատգամաւորներ և այլն), ընտրութիւնն անպատճառ կատարվում է թերթիկներով, եթէ այդ պահանջն ժողովականներից առ նուազն հինգ հոգի:

45. Նրբ ընտրութիւնը թերթիկներով է կատարվում ընտրողական թերթիկները նշնվում են նախագահի ստորագրութեամբ կամ կնքով, հաշուով բաժանվում են ժողովականներին, ձայնաուլթիւնից յետոյ հաշուով հաւաքվում և ընտրութեան արդիւնքը արձանագրելուց յետոյ՝ անմիջապէս և տեղն ու տեղը ոչնչացվում են:

46: Եթէ որեւէ պաշտօնի համար ընտրուելու են մի քանի անձինք և ընտրութիւնը կատարվում է թերթիկներով (յօդ. 44) իւրաքանչիւր ժողովական իրաւունք ունի իւր ընտրողական թերթիկի վերայ՝ փոխանակ տարբեր մարդկանց

անուներ գրելու, գրել միննոյն մարդու անունը այնքան անգամ՝ որքան հոգի են ընտրուելու: Քուէարկողը համարվում է ստացած այնքան ձայն՝ որքան անգամ, որ նրա անունը կրկնուած է թերթիկներում:

47. Քուէարկութեան ենթարկուած թեկնածուների ստացած քուէները համարվում են և ձայների առաւելութեան կարգով ցուցակազրվում: Ամենից շատ ձայն ստացողը համարվում է առաջին ընտրեալ. նորանից պակաս ստացողը՝ երկրորդ ընտրեալ. և այսպէս աստիճանաբար մինչև որ լրանայ ընտրեալի պաշտօնեաների հարկաւոր թիւը: Սոյն այսինքն ստացած քուէների առաւելութեան՝ կարգով դասաւորվում են և անձնափոխանորդները:

48. Միայն այն ձայնատու թիւներ կանոնաւոր կարող է համարուել՝ որին մասնակցել է՝ նիստի բացման ժամանակ ներկայ եղող՝ իրաւասունների կիսից աւելին: Միայն՝ այն վճիռը կամ ընտրութիւնը կայացած և վաւերական է համարվում, որ ստացել է յօգուտ իւր՝ նիստի բացման ժամանակ ներկայ եղող՝ իրաւասունների քուէների կիսից աւելին:

49. Միսական ժողովը փակուելուց առաջ քարտուղարը կարգում է իւր կազմած արձանագրութիւնը, որի մէջ յաջորդական կարգով արձանագրուած են՝ լինում ժողովի բոլոր անցքերը և վճիռները: Մանրամասնօրէն արձանագրվում են՝ նախագահի կողմից կարգի հրաւիրման՝ ձայնից զրկելու և ժողովից հեռացնելու դէպքերը: Արձանագրութիւնը կարգացուելուց յետոյ՝ ուղղվում են սպրդած սխալները՝ և ապա բոլոր ժողովականները ստորագրում են նոյն այդ ժողովում:

50. Միսական ժողովի վճիռների և ընտրութիւնների դէմ բողոք ունեցող ժողովականներն իրաւունք ունին ար-

ձանագրութեան տակ իրանց ստորագրութեան վերայ աւելացնել միայն այս երկու բառը՝ «բողոք ունիմ»։ «Բողոք ունիմ» գրողը և առհասարակ բողոք ունեցողներն երեք օրուայ ընթացքում տալիս է իւր գրաւոր բողոքը նախագահին կամ քարտուղարին արձանագրութեանը կցելու համար։ Բողոքսօղն իրաւունք ունի իւր բողոքի պատճէնը վաւերացնել տալ նախագահի և քարտուղարի ստորագրութեամբ իւր մօտը պահելու համար։

51. Միսական ժողովի բողոքաւոր վճիռների արձանագրութեանց պատճէները՝ ժողովի օրից առ առաւելն մի շաբաթուայ ընթացքում նախագահը պարտաւոր է ուղարկել մերձաւոր Հոգևոր իշխանութեան միջոցով Թեմական Իշխանութեանը։ Թեմական իշխանութեան վճռի կամ բացատրութեան ղէմ՝ հարկ եղած դէպքում, կարելի է բողոքել Հոգևոր բարձրագոյն Իշխանութեան։

52. Այն անբողոք վճիռները, որոնք վերաբերում են ծխական ժողովի իրաւասութեան պատկանող գործերին (յօդ. 17), անմիջապէս գործադրվում են, բացի յատկապէս յիշուածներէց։

53. Երեսփոխի և հոգաբարձուների ընտրութիւնը և հեռացումը հաղորդվում է ի հաստատութիւն և ի գիտութիւն թեմական իշխանութեան։

54. Վոնսխտօրիայն, եթէ գտնի որ ընտրուածը համապատասխան չէ կանոններումն նշանակուած որևէ օրինական պահանջի, առ առաւելն մէկ ամսուայ ընթացքում յայտնում է այդ մասին ծխական ժողովին։ Մէկ ամսուայ ընթացքում Վոնսխտօրիայից պատասխան չստացուելու դէպքում ծխական ժողովի վճիռն անմիջապէս գործադրվում է և ընտրուածներն ստանձնում են իրանց պաշտօնները։ Մէկ ամիս հաշվում է ընտրութեան օրից։

Գ.

ՀՈԳԵԻՈՐ ՊԱՇՏՕՆԵԱՅԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ (ջա-
հընկալ սարկաւազ քահանայ)

55. Իւրաքանչիւր համայնք, քաղաքներում և զիւղե-
րում որչափ էլ փոքրաթիւն լինի կարող է իւր սեպհական
քահանան ունենալ, եթէ միայն համայնքը կապահովի բու-
հանայի տնտեսական վիճակը:

56. Մի քանի սակաւաթիւ համայնքներ, որոնք առան-
ձին առանձին չեն կարող իրենց սեպհական քահանան ու-
նենալ՝ կարող են ընդհանուր համաձայնութեամբ իրենց
սեպհական քահանան ունենալ, եթէ նրանց հաղորդակ-
ցութեան միջոցները արգելաւիթ հանգամանք չեն ծառայ-
ել:

57. Իւրաքանչիւր քահանայ պիտի ունենայ 250 ծուխ
մատաղարածին: Երկրորդ քահանայի խնդիր համայնքը
կարող է յարուցանել այն դէպքում երբ ծխականների ար-
ների թիւը կհասնի 350 *): Ըստ այսմ երկրորդ քահանայի
խնդիր համայնքը կարող է յարուցանել այն դէպքում, երբ
երկրորդ քահանայի համար արդէն լրացած կլինի սահմա-
նեալ 250 ծուխը և աւելացած կլինին առ 100 տուն: Նոյն
հետեոդականութեամբ պիտի վարուել յաջորդական քահա-
նայական ընտրութիւնների բոլոր դէպքերում:

58. Եթէ քահանայի ծերութեան կամ մի որևէ ան-
բուժելի հիւանդութեան դէպքում, որն արգելք է լինում
նրան քահանայադործելու. համայնքը յարուցանում է նոր քա-

*) Ծան. երկրորդ քահանան՝ միմիայն հովում է իւր ծուխը, նա
կարող է աւազագոյն քահանայի ծուխը հովուել կամ նրա ծխից
բաժին ստանալ վերջինս գրաւոր թայտութեամբ:

հանայ ունենալու խնդիր, այդ դէպքում վերջինս գրաւոր ստորագրութեամբ պարտաւորվում է արդիւնքների կէսը յատկացնել ծեր կամ հիւանդ բահանայի ցմահ և կամ ինքը համայնքն զտնօրէնման տալիս նրան, հակառակ դէպքում նոր քահանայի խնդիրը մերժվում է թեմական իշխանութեան կողմից:

59, Հոգևոր պաշտօնեաներ ընտրելիս ծխական ժողովը պիտի անշեղ կերպով առաջնորդուի հետեւեալ հրահանգով:

ա) Ընտրելիները համապատասխան են, բացի մեր եկեղեցւոյ ընդհանուր կանոնական պահանջներից՝ նաև հետեւեալ պայմաններին, պիտի օժտուած լինեն բարոյական արժանիքներով և ունենան քաղաքների համար ս. էջմիածնի ճեմարանի և կամ առ նուազն թեմական կամ այլ միջնակարգ դպրոցի աւարաման վկայագիր, իսկ գիւղերի համար առ նուազն չորս դասարանի վկայագիր հարիւր տանից պակաս զիւղի համար առ նուազն թեմական դպրոցի երկրորդ դասարանի վկայագիր: Աշխարհիկ դպրոցներում կրթուածները նաև Հոգևոր դպրոցների 'Ի. և Բ. դասարանի աւարաման վկայագիր ունեցողները կրօնական առարկաներից*) և Հայոց լեզուից պահանջուած ծրագրով քննութիւն պիտի տան թեմական դպրոցում կամ ս. էջմիածնի Հոգևոր ճեմարանում**):

*) Ծան. Հատուցիւն ս. գրոց եկեղեցւոյ խորհուրդները, կարգ Աստուածպաշտութեան, Տօնացոյցի գործածութիւնը, Հայոց եկեղեցւոյ և Հայոց պատմութիւնը՝ ամբողջութեամբ, Երգեցողութիւն, (չարտկածներ ըստ հնի կամ ձայնագրելի):

***) Ծան. Ճեմարանի և թեմական դպրոցի վարչութիւնը պարտաւոր են մինչև մի ամիսը քահանայաջուր խնդիրը ստանալու օրից սկիսած, քննութեան ենթարկել նրան և պահանջուելիք վկայականը տալ: Քննութիւնը կատարում են առարկաների ուսուցիչները տեսչի կամ նրա օգնականի ներկայութեամբ:

Բ) Վկայագիր չունեցողները պիտի պատշաճաւոր քննութիւն տան՝ պահանջուելիք առարկաներից վկայագիր ձեռք բերելու համար՝ միայն թեմական դպրոցներում կամ ս. էջմիածնի Հոգևոր ձեմարանում:

Գ) Ընտրուածի բարոյական անարատութեան մասին վկայելու է ծխական ժողովը:

60. Հոգևոր պաշտօնեայ ընտրուած կարող է համարուել միայն նա, ով ստացել է օգուտ իւր ժողովում ներկայ եղող իրաւասունների ձայների $\frac{2}{3}$ մասը (տես յօդ. 24):

61. Նախագահը ժողովի կազմած արձանագրութիւնն երկու օրուայ ընթացքում պարտաւոր է ներկայացնել մերձաւոր հոգևոր իշխանութեան, որք, պահանջելով քահանայուի Ուսման, Ծննդեան Զինուորակոչի վկայականները, նրա համաձայնութեան ստորագրութիւնը նաև տեղեկութիւն ընտրող համայնքի մատաղաբաժին ծխերի և քահանաների թուի մասին՝ ուղարկում է մի շարաթուայ ընթացքում Վ.իճ. Կոնստատօրիային. Վերջինս պարտաւոր է ստանալու օրինց մինչև երկու շարաթն ընթացք տալ գործին:

62. Գիւղերում հոգևոր պաշտօնեաների ընտրութիւնը կատարուում է սենպատճառ Գործակալ քահանայի կամ տեղական Յաջորդի ներկայութեամբ և նախագահութեամբ:

63. Միական համայնքը հոգում է իւր հոգևոր պաշտօնեաների անտեսականը հետեւեալ զանազան եղանակներով, ըստ որոշման ծխական ժողովի:

ա) Մշակական ուռճիկ որ սահմանում է ծխական ժողովը.

բ) Տուրքեր որ ստանում են հոգևոր պաշտօնեաները հոգևոր ծխակատարութեանց համար:

գ) Ամաւոր նուիրաբերութիւններ:

դ) Գիւղերում—հող, կալամաս (տարեհախ):

64. Հոգևոր պաշտօնեաների սովորոյթով ընդունուած

հասոյթները կարելի է փոխարինել ուժեղով այնպիսի ծխակահան ժողովում և ձայների այնպիսի մեծամասնութեամբ, որ պահանջում են այս կանոնադրութեան 60 յօդուածը:

Դ.

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԳՈՅՔԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

65 Իւրաքանչիւր ծխական համայնք ինքն է կառոււվարում և տնօրինում ծխական ժողովի միջոցով իւր գոյքը (բոլոր շարժական և անշարժ կայքը) յօդուած նոյն ծխական եկեղեցւոյ հիմնարկութիւնների և անձերի:

Նոյն ծխական համայնքի շրջանից դուրս անելիք ծախսերի համար անհրաժեշտ է Բարձրագոյն Հոգևոր Իշխանութեան թոյլտուութիւնը:

66. Առանց ծխական ժողովի համաձայնութեան նոյն ծխական եկեղեցուն յատկացուած և պատկանող գոյքից (բոլոր շարժական և անշարժ կայքից) ոչ մի ծախս լինել չէ կարող:

67 Մխական հոգարարձուները պարտաւոր են հաշիւ ներկայացնել թեմակալ Առաջնորդին և թէ ծխական ընդհանուր ժողովին, որոնք այդ հաշիւների վերաստուգութեան համար ընտրում են վերաստուգող յանձնաժողով:

68. Մխական ժողովն իրաւունք ունի իւր որոշմամբ տարեկան ծախս անել գիւղերում՝ հարիւր (100) ուրբուց ոչ աւելի. իսկ քաղաքներում վեց հարիւր (600) ուրբուց ոչ աւելի, մինչև այս գումարներն եղած ծախսի մասին հաղորդվում է Կոնսիստորիային՝ մերձաւոր Հոգևոր իշխանութեան ձեռքով ի գիտութիւն: Իսկ այս գումարներից վեր ծախսերի համար ծխական ժողովը պիտի խնդրէ Բարձրագոյն Հ. Իշխանութեան թոյլտուութիւնը:

69. Տնտեսական, այսինքն դրամական և գոյքի վերաբերեալ, այն խնդիրներն որոշելու համար, որոնց գումարը անցնում է ծխական եկեղեցւոյ տարեկան եկամտօտից կամ յամենայն դէպս գիւղերում (100) ռուբլուց. իսկ քաղաքներում վեց հարիւր (600) ռուբլուց՝ պահանջվում է որ վճիւր ստանայ յօգուտ իւր սովորական ծխական ժողովին (տես. յօդ. 24) ներկայ իրաւասունների ձայների երկու երրորդականից ($\frac{2}{3}$) ոչ պակաս:

70. Եթէ եկեղեցական եկամուտները բաւակաւն չլինին ծխի բոլոր կարիքներին բաւարարութիւն տալու, հոգաբարձութիւնը կազմում է ծխականներից միանուագ կամ պարբերաբար դրամով կամ բնական որոշ տուրք ժողովելու նախագիծ: Այդ նախագիծն առաջարկվում է ծխական ընդհանուր ժողովի քննութեան և օրինաւոր կերպով ընդունելուց ու համախօսական կազմելուց յետոյ՝ պարտաւոր է դառնում համաձայնութիւն տուողների համար:

71. Ծխական եկեղեցապատկան դրամագլուխները տոկոսով անեցնելու համար պէտք է յանձնուեն պետական կամ հասարակական բանքային հաստատութեանց: Այս դրամագլուխները կարելի է նաև մասնաւոր մարդկանց յանձնել՝ եթէ եկեղեցւոյ համար այդ յարմար և ձեռնատու դատուի և յանձնուելիք գումարը հաստատ գրաւականով ապահովուի՝ միայն թէ կոնսիստօրիայի թոյլտուութեամբ և պատասխանատուութեամբ (տես պօլօթ.)

72. Այն բոլոր ծխական եկեղեցիները, որոնք տարեկան հազար (1000) ռուբլուց աւելի եկամուտ ունին, պէտքէ իւրաքանչիւր տարուայ սկզբում ծխական ժողովով իրանց տարեկան ելւմտքի նախահաշիւը (բիւջէ) կազմեն, թեմական իշխանութեան հաստատել տան և անցեալ տարուայ հաշիւն ու զեկուցումը երեսփոխից ու հոգաբարձուներից

ստանալուց և ժողովում քննելուց յետոյ՝ պէտքէ տպագրել տան այդ բոլորը, ծխական իրաւասուններին բաժանելու համար: Այդ տպագրուած տեղեկագրից երկու օրինակ ուղարկվում է Վեհափառ Հայրապետի Գիւանը և մի մի օրինակ Հոգևոր կառաւարութեան. Առնախտօրիային, Սինօգին և Ս. Էջմիածնի պաշտօնական թերթին:

73 Իւրաքանչիւր ծխական եկեղեցի պէտքէ ունենայ մի ստոյգ և մանրամասն ժապաւինեալ մատեան եկեղեցւոյ անշարժ գոյքը, անօթեղեններն և այլ իրերը և զբամագլուխները ցուցակազրելու համար, նաև այն բոլոր եկամտատների համար, որոնք որ և է իրաւուրքով հասցնելու են նոյն ծխական եկեղեցուն: Նոյնպէս պէտքէ ունենայ մի ուրիշ «եկեմուտից ժապաւինեալ հաշուէմատեան» ծխական եկեղեցւոյ տարեկան բոլոր ելք ու մուտքը գրելու (տես սօլօժ):

Ե

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԵՐԵՍՓՈՒՆԻ ԵՒ ՀՈԳԱԲԵՐՁՈՒԹ. ՄԱՍԻՆ

74 Մխական եկեղեցւոյ գոյքի կառաւարութեան ընթացիք գործաւարութեան համար ծխական ժողովն ընտրումէ մի երիսփօխիւ 2—4, հոգաբարձու երեք տարի ժամանակով: Հին կազմը կարող է վերընտրուել միմիայն այն դէպքում, եթէ նորա հաշիւները քննուած են վերաստուգիչ յանձնաժողովից և ճանաչուած են ծխական ժողովից իբրև ստոյգ և անթերի, այլ և նորա գործաւարութիւնն՝ անպարսաւ:

75 Նոր հոգաբարձութեան ընտրելուց առաջ ծխական ժողովը պէտքէ նախ քննէ հին կազմի հաշիւները վերաստուգող յանձնաժողովի զեկուցումը նորա գործաւարութեան

մասին, և ապա կատարէ նոր հոգաբարձութեան ընտրութիւնը: Իսկ եթէ Հոգաբարձութիւնը ժամանակին չներկայացնէ հաշիւները, կամ եթէ ներկայացրած հաշիւները ծխական ժողովից կհամարուին անբաւարար կամ վիճելի այս դէպքում՝ անմիջապէս կձեռնարկուի նոր կազմի ընտրութեանը, իսկ հինը կհամարուի պաշտօնից հեռացած և պատասխանատու իւր գործաւարութեան և հաշիւների համար:—Նոյն այս ժողովում՝ հարկ ելած դէպքում՝ կարելի է որոշել հին երեսփոխին պատի ենթարկել:

76 Նոր հոգաբարձութիւնը իւր պաշտօնը ստանձնելիս պարտաւոր է ստուգել եկեղեցապատկան բոլոր գոյքի (չարժական և անչարժ) անթերի և ամբողջ լինելը և ընդունել իւր նախորդից՝ 73 յօդ. հիման վերայ կազմած ցուցակով:

77 Հին հոգաբարձութիւնը շարունակումէ իւր պաշտօնաւարութիւնը մինչև որ նորը կստանձնէ իւր պաշտօնը իւր նախորդից յանձնողական ստացողական ցուցակով կընդունէ ծխական եկեղեցւոյ բոլոր գոյքը (անչարժ և շարժական, տես յօդ. 72 և 73):

78 Եկեղեցւոյ գուքի ամբողջութեան վերայ հսկելը եկեղեցւոյ արդիւնքների կառաւարութիւնը, եկեղեցւոյ գործերի պատշաճաւոր ատենական տեղերում պաշտպանութիւնը, եկեղեցական շէնքերի կառուցումը վերանորոգումը, վարձով տալը և բոլոր նման գործերը մտնում են հոգաբարձութեան պարտաւորութեանց շրջանը: Սա առհասարակ գործումէ իրրև հաւատարմատար ի դիմաց ծխական համայնքի, իսկ կարևոր գործերում նա իրաւունք ունի պահանջելու ծխականների ըստ կարելւոյն բազմամարդ ժողովից առանձին հաւատարմաթուղթ: Ստանալով այս հաւատարմաթուղթն այն գործերի համար, որ այս ծխական

ժողովումն են որոշուած՝ նա արդէն ազատ է ամէն տեսակ պատասխանատուութիւնից ծխական համայնքի առաջ (յօդ պողոժ. 132⁴/120)։

Հոգաբարձուները առանց ծխական ժողովի վճռի իրաւունք չունին ծախսելու՝ գիւղերում յիսուն (50) ուրբուց աւելի, իսկ քաղաքներում հարիւր ուրբուց (100) աւելի։ Գրամական՝ բոլոր ծախսերի համար պահանջվումէ ստացողի ստորագրութիւնը շէլեմտից մատեանում՝ կամ առանձին ապացուցաթուղթ ստացողի ստորագրութեամբ։

80. Քաղաքներում ծխական եկեղեցւոյ գումարներէից հոգաբարձուները իրաւունք չունին հարիւր (100) ուրբուց աւելի առձեռն դրամ պահելու մօտերը։ Աւելի գումարները պէտք է յանձնուեն պետական և հասարակական բանքային հաստատութեանց (տես յօդ. 71) ծխական եկեղեցւոյ անունով։ Այդ գրամատներէից փող ստանալու համար հոգաբարձուները պէտք է ունենան ծխական ժողովի համաձայնութեան թուղթը (համախօսականը)։

81. Գիւղերում իւրաքանչիւր վեց ամիսը մի անգամ հոգաբարձութիւնը գանձանակը և հաշիւները ստուգելուց յետոյ 50 ուրբուց աւելի եղած գումարը յանձնում են բանքային հաստատութեանց, այնպէս ինչպէս այդ բացատրուած է նախընթաց 80 յօդուածում։

82. Իւրաքանչիւր քահանայի ծխական ժողովից տրվում է մի ժապաւինեալ մատեան, որի մէջ քահանան պարտաւոր է ճշտիւ արձանագրել իւր բոլոր ծխերը, և զրանց արական և իգական անդամները։ Մատեանում իւրաքանչիւր ընտանիքի համար առնուազն յատկացվում է մի թերթ։ Այդ մատեանում արձանագրվում է իւրաքանչիւր ծխականի անունը, ազգանունը, ծննդեան օրը և տարին, նաև մատեանում արձանագրելու օրը։ Օր աւուր այդ մա-

տեանում նշանակում է քահանան իւր ծխերի մէջ եղած ծնունդը՝ իւրաքանչիւր ընտանիքի թերթում, նաև վախճանաւածներին և ծխականութիւնից հրաժարուածներին: Մատեանը պահւում է եկեղեցում: Այդ մատեանում են արձանագրւում նաև բոլոր նորեկ ծխականները (տես յօդ. 7)

83. Ամեն տարի հոկտեմբեր—նոյեմբեր ամիսներին ծխական եկեղեցւոյ քահանաները, հոգաբարձուները երեսփոխը կազմում են մի ցուցակագրող յանձնաժողով և քաղելով քահանաների մատեաններից կազմում են ծխական իրաւասունների տարեցուցակ՝ ուր արձանագրուած պէտք է լինին այն բոլոր կենդանի ծխականների անունները (տես. յօդ. 22). որոնք արդէն հասել են կամ յաջորդ տարուայ ընթացքում հասնելու են 21. ամեայ հասակին (տես. յօդ. 9).

84. Ծխական իրաւասունների տարեցուցակը պարզ և մարուր գրւում է և նոյեմբերի 20-ից ոչ ուշ կախւում է եկեղեցւոյ ներսում և դրսում մուտքի դրան մօտ և մնում է այդտեղ մշտապէս մինչև յաջորդ տարուայ ցուցակի կախելը: Հին տարեցուցակը վերցնւում է նորը կախելիս: Մի մի օրինակ այդ տարեցուցակից ուղարկւում է մերձաւոր Հոգևոր Իշխանութեանը և Կոնսիստօրիային:

85. Իւրաքանչիւր ծխական իրաւունք ունի բողոքելու ցուցակագրող յանձնաժողովի կազմած տարեցուցակում սարդած սխալների դէմ նախ իրան յանձնաժողովին: Եթէ ցուցակագրող յանձնաժողովը չյարգէ բողոքը, բողոքատուն իրաւունք ունի դիմել ծխական ժողովին, որն և տալիս է վերջնական վճիռ. նախ քան օրակարգի հերթական հարցերին անցնելը:

86. Ամեն մի ծխական եկեղեցւոյ կամ աղօթատան՝ տարեկան ընդհանուր եկամուտի մի տոկոսը (1⁰/0) իւրա

քանչիւր տարուայ վերջում ուղարկվում է մերձաւոր Հոգևոր Իշխանութեան ձեռքով ս. Էջմիածնի Սինօղը՝ Մայր Աթոռի գանձարանում պահելու համար իբրև յատուկ՝ ծրխական եկեղեցիների պահեստի՝ գումար:

87. Այդ տոկոսը (յօդ. 86) վճարելուց ազատ են բոլոր այն ծխական եկեղեցիները և աղօթատները, որոնց տարեկան եկամուտը չէ հասնում հարիւր (100) ռուբլու:

88. Բոլոր այն ծխական եկեղեցիները, որոնց տարեկան եկամուտը (1000) ռուբլուց աւելի է, մի հազարից աւելի գումարների համար մինչև տասն հազար ռուբլին՝ վճարում են ծխական պահեստին երկու տոկոս (2⁰/₀):

89. Բոլոր այն ծխական եկեղեցիները որոնց տարեկան եկամուտը՝ տասն հազար ռուբլուց աւելի է, տասն հազարից աւելին գումարների համար՝ վճարում են ծխական պահեստի գումարին երեք տոկոս (3⁰/₀):

90. Ծխական եկեղեցիների պահեստի գումարը գործադրվում է միմիայն ամենակարօտ ծխական եկեղեցիների ամենակարևոր պէտքերին, Վեհափառ Հայրապետի բարեհաճութեամբ, ս. Էջմիածնի Սինօղի որոշմամբ, կարօտ ծրխական համայնքների խնդիրներն ի նկատի առնելով:

91. Ծխական պահեստի գումարից տրուած նպաստների մասին մանրամասն հրատարակվում է ս. Էջմիածնի պաշտօնական թերթում:

92. Ծխական ժողովներն իրաւունք ունին պատճառաբանուած միջնորդութիւններ յարուցանել Վեհափառ Հայրապետի անուանով տուած խնդրագրով՝ այս կանոնադրութեան այս կամ այն կէտի փոփոխութեան համար: Այդ միջնորդութիւնները կպահուին Վեհափառ Հայրապետի դիւանում, ծառայելու համար իբրև նիւթ այս կանոնադրութեան ապագայ— բարեփոխութեանց:

93. Ռուսաց պետութեան սահմաններից դուրս (Պարսկաստան, Հնդկաստան, Տաճկաստան, Նգիպոսոս, Բուլղարիա, Ռուսմանիա, Կիպրոս, Եւրոպա, Ամերիկա, և այլն.) Հայ ծխական համայնքներն, այս կանոնադրութիւնը յարմարացնելով իրանց տեղական պէտքերին և եկեղեցական կազմակերպութեանը՝ ներկայացնում են Ա. և հարիստ. Հայրապետին ի հաստատութիւն:

94. Այս ծխական կանոնադրութեան պաշտօնական հրատարակմամբ և գործադրութեամբ դադարում են Հոգևոր բարձրագոյն, թեմական և տեղական իշխանութիւնների կողմից այս առարկայի վերաբերութեամբ տրուած այն բո-
որ թէ՛ ընդհանուր և թէ՛ մասնական կանոններն ու հրահանգները, որոնք չեն ստացել պետական իշխանութեան հաստատութիւնը:

Փամանակաւոր կանոններ Հայ-Լուսաւորչական
եկեղեցիների գոյքերի կառավարութեան մասին
Կովկասեան Փոխարքայութեան Սահմաններում

ԵԿԵՂ.ԵՑԻՆԵՐԻՆ ՊԸՏԳԸՆՈՂ ԳՈՅՔԵՐԻ ԱԵՐԸԲԵՐ-
ՄԸՄԲ

1. Հայ լուսաւորչական եկեղեցիների գոյքերի կա-
ռավարութիւնը յանձնվում է ծխական հոգաբարձութիւն-
ներին, բողկացած երեսփոխից և անդամներից թուով 2-4
հաւասար իրաւունքներով, որոնց ընտրում են ծխականե-
րը իրանց միջից 3 տարով:

2. Ծխական Հոգաբարձուների անդամների ընտրութիւնը կատարվում է ծխականների ընդհանուր ժողովներում ներկայ եղողների ձայների մեծամասնութեամբ և և հաստատվում է թեմական Առաջնորդից:

3. Ծխականների ընդհանուր ժողովներում ձայնի իրաւունք ունին ծխին պատկանող արական սեռի 25 տարի հասակ ունեցող բոլոր անձերը, որոնք օրինական իրաւունք են վայելում հասարակական պարտաւորութիւններ կատարելու և եկեղեցւոյ ծխականներ են հաշվում ոչ պակաս քան 2 տարի:

4. Ծխական հոգաբարձուների վրայ պարտականութիւն է դրվում հոգ տանելու պատշաճաւոր թոյլութեամբ հիմներու դպրոցներ, հիւանդանոցներ, սպաստարաններ և այլ բարեգործական հաստատութիւններ:

5. Եթէ եկեղեցական եկամուտները բաւարարութիւն տալու չլինին ծխերի բոլոր կարիքները հոգալու հոգաբարձութիւնը առաջադրութիւն է անում ծխականներից որոշ տուրք նշանակելու քիւրարերմամբ, յայդ տուրքը կարող է լինել միանուագ կամ մշտական, դրամով կամ իրերով: Այդ առաջադրութիւնը առաջարկվում է ծխականների ընդհանուր ժողովի քննութեան և նորա կողմից ընդունվելուց և այդ մասին վճիռ կայացնելուց յետոյ դառնում է պարտաւորական համաձայնութիւն յայտնողների համար:

6. Իւրաքանչիւր տարուայ ել և մտի նախահաշիւը՝ կազմած հոգաբարձութեան կողմից ստանում է ծխականների ընդհանուր ժողովի հաւանութիւնը և հաստատվում է թեմական Առաջնորդից:

7. Ծխական հոգաբարձութիւնները պարտաւոր են հաշիւ տալ թէ՛ վիճակաւոր Առաջնորդին և թէ՛ ծխականների ընդհանուր ժողովներին, որոնք իւրաքանչիւր տարի

ընտրում են առանձին վերատուգոյ յանձնաժողովներ՝ հաշիւները ստուգելու համար:

Ուզից է ընդ իսկահանին

Առաջնորդ Թեմին Հայոց Վրաստանի Է. իմերեթի՝

Գարեգին Արք-եպիսկոպոս:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ

Ներսիսեան Ազգային Հոգևոր Գպրոցի Հոգաբարձական Ընտրութեան

1.

Ներսիսեան Ազգային Հոգևոր Գպրոցի համար հոգաբարձուներ ընտրոյ եկեղեցական ծխական պատգամաւորների ընտրութիւնը կատարվում է ծխական ընդհանուր ժողովներում ներկայ եղողների ձայների առաւելութեամբ:

2.

Ընտրութեան օրուայ համար որտեղ լրագիր կայ, աւագ երէցը պարտաւոր է յայտարարել լրագիրների միջոցաւ, իսկ լրագիր չեղած տեղում պէտք է ծանուցանէ եկեղեցում և ժողովրդեան ուշադրութիւնը հրաւիրէ եկեղեցւոյ դռան փակցրած ընտրութիւնը յայտարարոյ ծանուցազրի վերայ:

3.

Ժողովը հրաւիրում է եկեղեցւոյ աւագ երէցը և ծը-

խականների թիւը ստուգելուց յետոյ՝ երբ գտնուեմք օրինաւոր, ժողովը բաց է անում և հրաւիրում է ժողովականներին ընտրել նախագահ և քարտուղար: Ժողովը օրինաւոր է համարվում, եթէ ծխականների $\frac{1}{5}$ ներկայ է լինում:

4

Ծխական ընդհանուր ժողովը ինքն է որոշում ընտրութեան եղանակը՝ այսինքը տուփերով, տոմսակներով թէ մի այլ կերպ. և ստուգելով ժողովականների ընտրողական իրաւունքը՝ համաձայն 6-րդ. յօդուածի, կազմում է արձանադրութիւն ընտրութեան եղանակի համար, ապա ձեռնարկում է ընտրութեան: Ընտրութիւնից յետոյ կազմում է արձանադրութիւն ընտրութեան հետևանքի վերաբերութեամբ, որին ստորագրում են նախագահը, քարտուղարը և ժողովականները:

5.

Նթէ առաջին ժողովը չկայանայ, երկրորդ ժողովը նշանակվում է մի շաբաթից յետոյ*) և ժողովը համարվում է օրինաւոր՝ որքան և պակաս լինի ժողովականների թիւը*) Համաձայն 2-րդ յօդուածի:

6.

Ծխականների ընդհանուր ժողովներում ձայնի իրաւունք են վայելում այն բոլոր այր մարդիկ, որոնք առնուազն երկու տարի նոյն եկեղեցւոյ ծուխ են, 25 տարեկան են և օրինական իրաւունք են վայելում հասարակական պարտականութիւններ կատարելու: (Ժամ. կանոն. 4. Փոխարքայի յօդ. 3:)

7.

Իւրաքանչիւ մի քահանայ պարտաւոր է ընտրու

թիւնից տասն օր առաջ ներկայացնել եկեղեցւոյ աւագերէցին իւր ծխոց այլ մարդկանց անուանական ցուցակը համաձայն 6-րդ յօդուածի:

8.

Ծխատէր քահանաները իրանք են պատասխանատու թեմական իշխանութեան առաջ. երբ կազմած ցուցակը անհամապատասխան կլինի 6-րդ. յօդուածի իմաստին:

9.

Ամեն մի հոգևորական անձն, լինի նա քահանայ, սարկաւագ կամ դպիր, իրաւունք ունի ընտրող և ընտրելի լինել:

10.

Թիֆլիս քաղաքի ամեն մի եկեղեցւոյ ծխական ժողով պարտաւոր է ընտրել երկու ներկայացուցիչ (պատգամաւոր) դպրոցի հոգաբարձութեան խորհրդի անդամներ ընտրելու համար, թեմի միւս քաղաքների եկեղեցական ծխական ժողովները մի մի. իսկ իւրաքանչիւր մի գործակալութիւնից նոյնպէս մի մի: (Օրինաց XI հատոր 1 մասն, յօդ. 1206)

11.

Ծխական ընդհանուր ժողովները պատգամաւորներ ընտրելու ժամանակ պարտաւոր են ընտրել և նորանց կանգիտատաններ:

12.

Ծխական ընդհանուր ժողովները՝ նախ քան ընտրեալների քուէարկութիւնը, պէտք է ստանան նրանց համաձայնութիւնը:

13.

Գործակալութեան իւրաքանչիւր եկեղեցւոյ ծխական

ժողով պարտաւոր է ընարել մի պատուիրակ: Գործակալութեան ըստ զիւղերի ծխական ժողովներէց ընտրուած պատուիրակները միասին պէտք է ընարեն որպէս պատգամաւոր գործակալութեան կողմի մի անձն և նոյնպէս և մի կանգիդատ համաձայն II-րդ յօդ.

14.

Ընտրուած պատգամաւորը պարտաւոր է մասնակցել Թիֆլիսում կայանալիք ժողովին անձամբ. իսկ եթէ անակնկալ դէպքով անկարող կլինի իւր վերայ գրուած պարտականութիւնը կատարել, այդ դէպքում նորան պէտք է փոխանակել անձնափոխանորդը (կանգիդատը): Անձնափոխանորդը (կանգիդատ) պէտք է ունենայ գործակալի կողմից վաւերացրած հաւաստիագիր, այլև գործակալների վերայ պարտաւորութիւն է գրվում անձնափոխանորդի գալտեան համար նախօրօք զեկուցանել թեմական Խչխանութեան:

15

Երեք օրուայ ընթացքում ժողովի նախագահը պարտաւոր է ժողովի արձանագրութիւններն առանձին յայտարարութիւնով Թիֆլիսում ներկայացնել թեմական Առաջնորդին. Գանձակ, Ախալցխայ և Գօրի քաղաքներում-Առաջնորդական փոխանորդներին (փոխանորդ չեղած ժամանակ՝ Հոգևոր կառավարութեան). իսկ գործակալութեանց մէջ շրջանի գործակալին:

16.

Քողոքաւորները եթէ լինին՝ նորանց ստորագրութիւնը պէտք է վաւերացնէ կամ ծխական քահանան կամ գիւղա-

պետը և կամ դորձակալը. բողոքները ներկայացնում են վերոյիշեալ կարգով, այլապէս կմնան առանց հետեանքի:

Մանօթութիւն. այն գործակալութիւնները, որոնց իրաւունքը քաղաքից դուրս չէ սարածվում, առանձին պատգամաւոր չեն տալի, որովհետեւ քաղաքի իւրաքանչիւր մի եկեղեցի ընտրում է իւր սրտագամաւորը:

Առաջնորդ թեմին Հայոց Վրաստանի և Իմերէթի
Գարեգին Արք-Եպիսկոպոս

1908 թուի յունիսի 17.

Յ Ա Ն Կ

Տ,Տ. ՄԱՏԹԷՈՍ Բ. ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐԳ- ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Յառաջարան	3
Ուղերձ	7
Նախկին Թէմական Առաջնորդ Տ. Գէորգ Արք-Եպիսկոպոս	12
Տփխիսի Թէմը	13
Տփխիսի Հայոց եկեղեցիներ. քահա. սարկ. դպիր	14
Տփխիսի Հայոց Աւիճակային Առնախտորիայ .	19
Հրահանգիչ կանոն	20
Հրահանգ քահանայական պարգևների	21
Տեղափոխութիւն քահանաների	»
Եկեղեցւոյ զաւթում թաղուողների մասին .	22
Երեսփոխանների ծախսելու քանակութիւնը.	23
Եկեղեցւոյ կնիքը.	23
Չհասութեան մասին	24
Քահանաների հերթակալութեան մասին .	24
Միսակատարութիւնների արձանագրութիւն .	25
Նրդման մասին	25
Արձակուրդ-քահանաների դործակալի միջոցաւ	26
Ա. Գաւանափոխութեան մասին	26
Ս. Պատարազի վերաբերման մասին	27
Ներկայ Թէմակալ Առաջնորդ տ. Գարեգին Արք-Եպիսկոպոս	30
Գերմանիոյ սահմանումը պսակուողները .	31
Ամուսնացելոց առողջութիւնը	31

Խնամութեան աստիճանները	32
Ամուսնացելոց հասակը	32
Աւագ քահանաների և երեսփոխանների պարտա- ւորութիւնները	33
Գիւղական քահանաների ծածուկ քաղաք յաճախելը	34
Կիսայրեալ մոմերի մասին հոգեհանգս. ժամանակ	35
Բ. Գաւանափոխութեան մասին	35
Մատեանների մասին	36
Գ. Դաւանափոխների մասին կրկին	37
Դ. Դարձեալ դաւանափոխների մասին	37
Խնամութեանց և կնքաւորութեան մասին	37
Ն. Դարձեալ դաւանափոխների մասին	38
Ժապաւինեալ մատեաններ	38
Զ. Գաւանափոխների անունները մատեան մուծե- լու մասին	38
Աւետիս Բ. Աուկասեանցի զթատիրական կտակ	39
Գիւղական քահանաների Տիխիսուս ծէս կա- տարելու մասին	39
Երեսփոխանների դրամատանից եկեղ. դրամ ստանալու մասին	40
Է. Դարձեալ դաւանափոխների մասին	40
Ամուսնալուծական խնդիրների դրօշմանիչ	41
Եկեղեցական կալուածներ	41
Օտար քարոզիչների մասին	42
Մէսերի արձանագրութեանց մասին	42
Նոր ձևի ցուցակներ	42
Ը. Դարձեալ դաւանափոխելոց մասին	44
Հրէայ դաւանափոխների մասին	44
Խնդրագործութեանց մասին	45
Հնութեանց մասին	46

Աշխարհաբառի գործածութիւնը	46
Տանկանայ գաղթելոց պսակի մասին	48
Համայնքի ծխականի և իրաւասուի մասին	49
Միական ժողովի մասին,	51
Հոգևոր սրաշունեայի բնորութեան մասին, ջա- հընկալ, սարկաւաղ քահանայ	60
Նկեղեցական գոյքերի մասին	53
Նկեղեցւոյ Երեսփոխի և հոգարարձութեան մասին	66
Ժամանակաւոր կանոններ եկեղեցիներին սրա- կանող գոյքերի վերաբերմամբ	71
Հրահանգ Ներսիսեան Ազգային Հոգևոր դպրոցի Հոգարարձական ընտրութեան,	73

ՄԱՍ
ԿՈՆՏԱՆՍՆՍՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ՀԱՅԿԻՄԻՒՄ
1917

1. Խորհրդածութեան Գոկտոր Ներսէն Ամերիկացւոյ. էջ 292 Երաւելութեան էջ 48 (սարաւ.) 2 ս. 4.
2. Ա. Գրոց Նին ռիսաի սրամածութեանց բնագործակ աշխարհարար լուսարանութեամբ և աշխարհի անցքերով. էջ 915. . 2 > 50
3. Ասկի Բարեկամ Հայ Ընտանեաց, Երրորդ ապ. 70 սրտակերներով, էջ 905 . . 5 > —
4. Պաննուդրութեան Տփիսի Հայ քանանների սրարանութեան էջ 31 (քննողատելի) . — 10
5. Կրտսի Մարդտրիաներ, էջ 72. մի սրտակերով — 25
6. Կրտսի Տփիսի Հայոց Կրտսեցիներէր էջ 80 . — 55

ԳՐԱՆ Է 55 ԿՈՊ.

Հասցեն՝ Тифлисъ, Протоіерей Григорій Мандакуні.

